

HÉVÍZ

Művészeti és társadalmi folyóirat

XX. évfolyam • 2012/2 • Ára: 300 Ft

**Garaczi László,
Paizs Miklós (Sickratman)**
versei

**Kácsor Zsolt,
Király Levente**
novellái

Fehér Béla
a töltött káposztáról

Cserna-Szabó András
Szomorú Dezsőről

Szántó Endre
az egy évszázados hévízi mozizásról

100 éve halott
Drakula atyja

Ezt a számunkat
Hazai Attila
(1967-2012)
író
emlékének ajánljuk

„Mindegy, hogy mi történik. Már mindegy, hogy mit gondolnak az emberek! A messzeség határtalan kékesfehér horizontján zöldeskék és zöldesfehér, egyre változó terében száguldozok és minden egyes döglődő sejtecském színültig megtelik adrenalinna. Hirtelen szétéget a szenvedély, lángol a hajam, lángol a zakóm, a nyakkendőm, lángol a sötétbarna szövetkabátom. Közben remegek, vibrálok, vergődök a boldogságtól! Az ég áldjon mindenkit a földön! – motyogom. Azt hiszem, többet én már ide nem jövök, nem jöhetnek vissza.”

(Egy vérrög története)

TARTALOM

2012/2

Nyílt víz

Garaczi László: Hogy ma vagy; Arra már nem; Egyet, és rám (versek).....	5
Muszka Sándor: Fehérnépecske bugyiharisnyába (novella).....	8
Turi Tímea: A láthatár; Név; Mindenki más (versek).....	10
Kácsor Zsolt: Kontárok (novella).....	12
Tóth Imre: A guantanamo-i fogoly; A gyötrelem éve; Európa-szerver (versek).....	18
Király Levente: Egy lovas (novella).....	22
Dobai Bálint: Alkonyattól pirkadatig (részlet egy verses elbeszélésből).....	25
Kiss László: Ne menjetek horgásztáborba (novella).....	28
Paizs Miklós: Eltévedt birkanyáj; Egy mexikói meztelenkutyához; Máglyán hamvadó szerelmemhez (versek).....	33
Király Zoltán: Ásó, kapa és a nagyharang (vers).....	36

Hajószakács

Fehér Béla: „Rizzsel elegy disznótetem vagdalmány” (a töltött káposztáról és a töltikéről).....	39
---	----

Vízibicikli

Szederkényi Olga: Drakula lihegő lokomotívja (interjú Farkas Jenő vámpírszakértővel).....	49
---	----

Hullámvérés

Cserna-Szabó András: Toronyember (Szomoró az emlékek szárnyán).....	61
Szálinger Balázs: Minden marad a helyén (a Szomoró Dezső zenéje című filmről).....	66
Turi Márton: Kik szabadon ettek-haltak... (Fehér Béla: Kossuthkifli).....	68
Karáth Anita: Lélekvándor Parnasszuson (Tóth Imre: A lélek nulla foka).....	72

Öböl

Szántó Endre: Száz év mozi Hévízen.....	77
---	----

Hévíz
Művészeti és társadalmi folyóirat
Megjelenik kéthavonta

Főszerkesztő: Szálinger Balázs
Szerkesztő: Cserna-Szabó András
Olvasószerkesztő: Cséby Géza

Szerkesztőbizottság: Cserna-Szabó András, Cséby Géza, Hinger Tamás,
Óry Rózsa, Szálinger Balázs, Szántó Endre

Alapította Dr. Kiss Lajos
Kiadja Hévíz Város Önkormányzata, 8380 Hévíz, Kossuth Lajos utca 1.
Felelős kiadó: Papp Gábor polgármester
e-mail: hevizfolyoirat@gmail.com

Tördelés, layout: Leon Creativon Kft.
Nyomás és kötés: T-CONT Kft., Hévíz

ISSN szám: 1216-8181

NYÍLT VÍZ

Garaczi László

HOGY MA VAGY

A buszmegállóban csókolom meg először,
puha az ajka és vaníliaízű, a buszon is folytatjuk,
csak távolról emlékeztet a másik szeretőmre,
más a bőrük, az illatuk, a hajuk, a foguk,
mások az ábrándjaik és mások az emlékeik,
aztán mikor a kabátja alatt megsimogatom a mellét,
eltol, és azt mondja, soha, érted, soha nem leszek a tiéd,
mi ketten soha nem leszünk egymáséi,
mi ketten soha az életben nem fogunk lefeküdni,
és mikor kimondja ezt a szót, lefeküdni,
az ismerkedés és flörtölés nyelvi násztánca,
a választékos és szellemes szófordulatok után
már nem kérdés többé, mindegy, hogy ma vagy holnap,
de valószínűbb, hogy még ma, biztos eldőlt a sorsunk.

ARRA MÁR NEM

Akaratlan tolvajok,
csak épp nem állnak ellen a kísértésnek,
napok óta egy bevásárlóközpontban élünk,
egyikünk a csomagoknál, a másik portyázik,
kipróbálok egy lejátsszót, és nálam marad,
Lili leplezetlenül örül,
már rég nem ellenzi az ilyen kis stikliket,
még meg is dicsér,
de most már eleget voltunk itt,
kivisszük a csomagokat a kocsihoz,
akkor veszem észre,
hogy egyre csúnyább a seb a csuklómon,
egyre mélyebb,
pontosabban egyre inkább kitüremkedik a hús,
mint egy piros karperec,
a díszfák permetezőjénél próbálok lemosni,
ahol az idegenvezető egy középkori szentről
mesél a turistacsoportnak,
de állandóan mentegetőznie kell,
mert nem emlékszik a nevekre,
azt mondja, hogy valaki meghalt a csatában,
de azt már nem tudja, hogy ki,
ez az idegenvezetés,
hogy valakik éltek errefelé, aztán meghaltak,
de hogy kik és hogy éltek és hogy haltak meg,
arra már nem emlékszik,
én meg közben szégyentelenül csorgatom
a vizet a sebemre, mosom le a vért,
és várom vissza Lilit.

EGYET, ÉS RÁM

Nem volt jó ötlet viharban indulni a romokhoz,
a mellvéden sétálunk, mikor a partra zúdul egy hullám,
és ahol az előbb álltál, csak a víz csorog le a kövek közé.
Körberohanok, hogy talán a rom mögé estél,
begázolok a tengerbe, és meglátlak a víz alatt,
a hajad szétterül a fényes és színes kavicsokon,
kihúzlak, a hátadat ütöm ököllel, mint egy újszülöttnek,
megrázkódsz, csuklasz egyet, és rám mosolyogsz.
Este az étteremben vacsorázunk a főtéren,
az asztal gazdagon megterítve, és mi kerüljük a témát,
hogyan elsodort a víz, hogy majdnem megfulladtál,
mert még nem tudjuk, hogy közelebb hoz egymáshoz,
vagy elválaszt örökre, hogy megmentettelek.

Garaczi László (Budapest, 1956) József Attila-díjas író. Legutóbbi kötete: Arc és hátraarc (2010).

Muszka Sándor

FEHÉRNÉPECSKE BUGYIHARISNYÁBA (Székely Balett)

Voltunk Vásárhelyen ember elvittünk vót a piacra egy duba pityókát s ott mind árultuk s a városiak vették. Igen de egy nap eladni nem tudtuk s rénk esteledett s mondom Árpi komámnak gyere menjünk nézzünk szét hadd lám itt milyen menet van. Bémentünk a főtérre ott vót az a nagy színház ki vót világítva úgy mint a karácsonyfa. Mondom a komámnak gyere Árpi menjünk szeg ide bé ne egy cseppet művelődjünk met nállatok es csak két könyvet látam életemben a pártkönyvet s a bibliát. Na műnk a jegyeket megvettük s azzal béduvattunk egy irtó nagy terembe s leültünk a jó bársonyszékekre s há egyszer kezdenek harangozni. Münk ügyesen keresztet vetettünk s gondoltam magamba mégis csak jó hely ez a város ha ilyen istenfélő népek laknak itt. Na de kettőt nem kongattak hát egyszer a villanyt elvették s aztán egy szentperce meg es adták de a villanykörtéket kiverhette a villany met mán csak a színpadon égett. Erre a firhangot elhúzták s há látom fut bé egy jóforma fehérnépecske bugyiharisnyába s kering a színpadon s rázza ja kezeit s emelgeti a lábait mint a beteg tyúk. Ej gondoltam magamban irtó ügyes leányka mien kár érte hogy ilyen beteg s sovány es erőssen hogy a vider tejet a csarnokba elvinni nem tudná. De ezeket még végig se gondolhattam met bérontott utána egy pasas es az es bugyiharisnyába vót s a lejánka derekát elkapta s a feje föli felemelte. Aztán visszaengedte egy kicsit megszagolta s letette met ejszen nem kellett neki.

A leánka elfutott a pasas utána s esment elkapta s esment felemelte megszagolta s letette a leányka esment elfutott s a pasas esment utána s mind így vagy harmincszó negyvenszer. Aztán mire a pasas kedvet kapott vóna s a leánykát es elfogta hát a villanyt felgyújtották s nekünk kellett visszamenni a piacra. Na aztán másnap a pityókát eladtuk estére de mondom Árpi komámnak gyere még egyszer mennünk mi oda a színházba el met látod e a tegnap es milyen fájin cinkák vótak. Na aztán el es mentünk s esment a jegyeket megvettük s béültünk abba a nagy terembe a jó bársonyszékekbe s harangoztak s azzal a villanyt elvették. A firhangot elhúzták s há mögötte két pasas úgy énekelt, hogy a fülünk csengett belé de érteni egy szavikat nem értettük. S aztán jött vagy két fehérrép es nagy cicomásan s énekeltek azok es de inni előtte ihattak met a kezükbe semmi nem vót. Na s mi ott mind halgatkoztunk mint a süket disznyó a buzába s egyszer aszongya a koma ő ki kell lépjen met erőssen kell huggyozzon s aztán én meséljem el hogy mi történt. Na de itt kezdődtek a bajok met Árpi komám kiment s bényitott ide es oda es de a budit nem találta s aztán bényitott még egy helyre s ott olyan erőssen égett a villany hogy ő eleget jártatta a szemit de semmit nem látott csak egy asztalt s rajta egy vázát virággal. Erre ő odament a virágot a vázából kihanyitotta s a vázába beléhuggyozott s aztán azzal megtért s jött vissza s ült le mellém. Visszajött s aszongya na mi volt koma. Há mondom ezek az énekelők éppen hogy a színpadról kimentek bėjöttél te s a virágot a vázából kihanyitottad s azzal beléhuggyoztál s jöttél vissza ide. Igen de erre az emberek es kezdték a komát megismerni s kezdték münket kacagni s szídni úgy hogy a szégyen majd megölt. Mondom gyere koma eresszük szeg ki az ajtón met ezek még münket ejsze megütnek. Azzal münk az ajtón kifordultunk s a dubába bé s eresszed hazafelé. Elég az hozzá hogy a nagy ijedségtől a komámnak olyan gyomoridegje lett hogy Dánfalva előtt a mezőbe egy akkorát szart hogy a csobány kutyák egy hétig ugatták azt hitték medvebocs. Aztán hazaértünk de mű többet színházban azóta se voltunk.

Muszka Sándor *(Kézdivásárhely, 1980) J) E-MIL-debütdíjas költő.*
Legutóbbi kötete: Múzsák trágys székérel (2010)

Turi Tímea

A LÁTHATÁR

Irigyelt, ti boldog hivatások, akik, ha kedvetek van,
nem beszéltek. Akiknek ékszer a szó, levethető.
Mint a Gellért-hegy a Margit-hídról, ködben,
lehettek olyanok, némák. Mint akik tudják,
mikor kell kinézni az ablakon. Pedig nem akartam
budapesti lenni, és ismerni a széles sarkokat.
Bár untat a tömeg, a kisváros riaszt. De a
villamoson se beszélni, se dolgozni nem kell.
Nem is értem, bumlizás után miért esik jól a
pihenés. Miért érzi úgy a test, hogy ő fárad,
nem a hordozója. Én nem akartam okos lenni.
Pedig az okosság nem bűn: igaz, nem is mentség,
semmire. Én irigylem a boldog utazókat, akik a
vonaton felejtik a könyvüket. Akiktől, bárhol járnak,
távol esik a láthatár

NÉV

A nevünkről épp úgy tehetünk, mint a kinézetünkről.
Mégis, ha valaki azt mondja, szép neved van, háritod,
a szemed szépségét mégis bóknak veszed. Mondják,
bizonyos kor után felelősek vagyunk az arcunkért, de
bókolni e bizonyos kor előtt szoktak. Én nem félek az
öregedéstől, elégedettséggel tölt el, hogy már nem vagyok
kamasz, ez fedezet gúnyos mosolyokra.
Csak a mozgólépcsőn félek a kisiskolások tömegébe keveredni,
hiába vagyok magasabb, ne nézzenek oda tartozónak.

MINDENKI MÁS

Meg nem történt dolgaim: hátországom.
Nem bánok semmit, félek. A meg nem
történt nem múlik el. De ami nem múlik,
már meg is történt. Mindenki másról beszél,
mert a beszéd már rögtön: más. Olyan gyors
az út a testtől a szóig. Pedig a szó: vágy,
és nem, amire vágyik. Én a szóra vágyom.
Nem félek, mindent megbántam. Ami nincs,
része a vannak: más.

Turi Tímea (Makó, 1984) költő, a Magvető Kiadó szerkesztője. A szegedi bölcsészkaron
végzett kommunikáció-magyar szakon, később ugyanitt doktorandusz.
Verseskötete megjelenés előtt áll a Kalligram Kiadónál.

Mire Kisbalogh vasárnap este visszaért az internátusba, már az összes fiú Péter atya ügynökbotrányát tárgyalta. A hálótermekben gyülekeztek kisebb-nagyobb csoportokban, egymás szavába vágva latolgatták, hogy az atya vajon lemond-e a gimnázium igazgatói posztjáról és a képviselőségről, s ha igen, ki lehet az utóda. A fiúk olyan fontoskodó, izgatott arckifejezést vágtak, mintha kormányalakításra kellene készülniük, nem pedig a másnapi etikaóra – éppen csak Kisbalogh, az osztály máskor mindentudó eminense nem értesült az ügyről. „Mi van itt?”, nézett szét a szobájában, merthogy a többiekől alig fért oda az ágyához. Ekkor az egy osztállyal alatta járó Gulyás ragyogó arccal odafordult hozzá, s azt mondta, hogy „a netre ma délután föltették Péter atya ügynök dossziéját, kiderült, hogy valami háromperhármas figura volt az öreg, besúgó volt, papokról jelentett, hatos kartonja is volt, meg minden”. Ezt hadarta Gulyás, s láthatólag kivirult tőle, hogy végre megoszthatja a hírt valakivel, ráadásul éppen egy tizenkettedikkel, aki még nem hallott a nagy eseményről.

De Kisbalogh továbbra is értetlenül nézett. Még mindig ott zúgott benne az apjával kirobbant veszekedése az ebédnél – ráadásul éppen Péter atyán vesztek össze. Kisbalogh ugyanis bejelentette otthon, hogy meggondolta magát, s nem építésmérnöki szakra megy Budapestre, hanem világot akar látni előbb. Már megették a vasárnapi húslevest, s már ott párolgott a sült csirke a tálon, amikor a

fiú a továbbtanulás elhalasztását szóba hozta. „Egyelőre nem mennék egyetemre, apa, talán csak három-négy év múlva, ha visszajövök külföldről”. Ártalmatlan mondat volt, az apjának azonban elvörösödött a feje – sőt, egészen „belilult a pipától”, ahogy később Kisbalogh mesélte –, az asztalra csapott, s üvöltöni kezdett. „Elment neked is az eszed!”, ezt ordította, a családtagokban pedig meghűlt a vér. Döbbenet bámultak Nagybaloghra, akinek máskor egy hangos szava nem szokott lenni. Most azonban ordított. Kisbalogh még eldadogta, hogy „Péter atya is támogatja a tervemet, azt mondta, ebben az életkorban jót tesz az embernek, ha külföldre megy”, mire az apja a szavába vágott. „Nem azért gürizek húsz éve, hogy a cégemet a saját fiam, meg a hülye tanára tegye tönkre!”. „A hülye fiam!” „A hülye fiam!” Ezt ismételte, s nem lehetett lecsillapítani.

Nagybaloghnak építkezési vállalkozása volt, a város legnagyobb cégét vezette, amely a fénykorában – a válság előtt – majdnem háromszáz embernek adott munkát. Emiatt nevezték Baloghot a városban „Nagybaloghnak”, s így lett fiából a „Kisbalogh”, aki évek óta azt hallgatta az apjától, hogy „kisfiam, te vagy a birodalom örököse”. E helyett most azt üvöltötte Nagybalogh, hogy „nem elég nekem ez a rohadt válság, még a fiam is megbolondult”. Kisbalogh alig jutott szóhoz. „De apa, te is dicsérted Péter atyát, azt mondtad, hallgassak rá, és...” Nem tudta befejezni, mert az apja megint az asztalra csapott. „Nem engedem, hogy éhenkórász csavargó legyen a fiamból, egyetemre mész, punktum!”. Mire kiüvöltözte magát, kihűlt a csirke, nem szedett belőle senki. Némán álltak föl az asztaltól. Ebéd után az anyja kivonult a konyhába bőgni, húga a barátnőit kezdte hívogatni azon az idegesítően nyafogó hangján, amit csak a barátnőivel használt, az apja pedig leviharzott a garázsba a kocsiját, hogy visszavigye az internátusba a fiát. Kisbalogh vérig sértve cipelte utána a bőröndjét. A másfél órás úton nem szóltak egymáshoz. Az apja fél háromkor kitette az autóból a gimnázium előtt, és dühösen elköszönt, Kisbalogh azonban nem ment be az intézetbe, hanem villamosra ült, s kizotyögött vele a csónakázó tóhoz. Órákig üldögélt a tóparton, s megszilárdult benne az elhatározás, hogy nem enged az apjának – elvégre Péter atya is arra biztatta őket, hogy minden körülmények között a „belső hangra” hallgassanak, s álljanak ki az igazukért. Kisbalogh elhatározta, hogy másnap reggel fölkeresi Péter atyát, s tanácsot kér tőle – de miután vasárnap este beült a tanulószobába, s az

interneten minden föllelhető cikket elolvasott Péter atya ügynökügyéről, már úgy állt föl a számítógép mellől, hogy azért ezt meggondolja még... Meggondolja, hogy éppen attól a Péter atyától kérjen tanácsot, akinek – legalábbis a róla szóló cikkek szerint – a kommunista titkosszolgálat a „Kontár” fedőnevet adta.

A tíz órás takaródóra ment vissza a hálóba, ahol a fiúk még mindig a szenzációt tárgyalták. Különösen izgalmasnak találták, hogy a kereskedelmi televíziók híradói is beszámoltak az ügyről. „Híres ember lett az öreg”, dünnyögte Vörös, Kisbalogh legjobb barátja, aki korábban ugyancsak az építészmérnöki karra készült, de az utóbbi két évben Péter atya etikaórái őrá is olyan hatással voltak, hogy lassan megingott. Elment a kedve az építkezésektől, s arról álmodozott a barátjával, hogy érettségi után bejárják Európát, útközben filozófiai megfigyeléseket tesznek, és erről etikai blogot indítanak. De ezen a nagyszabású terven Vörös a villanyoltás után már csak röhögött. „Mekkora lúzerek vagyunk, bazmeg”, szólt oda a mellette lévő ágyon hallgatagon heverő Kisbaloghnak, aki válasz helyett sóhajtott egyet, s a másik oldalára fordult. Majd percek múlva azt suttogta, hogy „te, én igazából azt sem tudom, hogy mi az a háromperhárom”, mire Vörös megint röhécselni kezdett: „nem baj, Kontár atya majd elmeséli, és el is éneklí, ha nagyon akarod”.

Igen, az ének. Aznap éjszaka ez fájt nekik a legjobban. Péter atyának ugyanis az volt a szokása, hogy havonta egyszer meghívta magához az osztályát a lakására „házimurira”, ahogy ő nevezte, ahol órákig énekeltek, az atya pedig gitározott. A fiúk olyankor zsiros kenyeret ettek hagymával, sőt a tizenkettedikesek már ihattak bort is, ami az igazgatót különösképpen szeretetre méltóvá tette a szemükben. A „házimurikon” az atya kezdetben a fiatalok slágereit énekelte, játszott az Omegától, az Illéstől és Zorántól, de amikor a fiúk elárulták neki, hogy ők az Omegát, az Illést és Zoránt nagyon utálják, hajlandó volt új dalokat is megtanulni. Sőt kikérdezte őket, hogy nanapság mik a „menő” zenekarok, majd megtanult vagy tizenöt számot a Quimbytől, a Kispáltól, a 30Y-tól, sőt egyszer elő akart adni egy Red Hot Chili Peppers-slágert, ami kudarcba fulladt ugyan, a fiúk azonban nem bánták. Hiszen olyan jól állt az „öregnek”, hogy Quimbyt viszont jól játszik. Kisbalogh erről is beszélt otthon, de az apjának fogalma sem volt ezekről a zenekarokról, ami megerősítette Kisbaloghot abban a vélekedésében, hogy az apja „végső soron reménytelen eset”.

Aznap éjszaka Vörös azt suttogta Kisbaloghnak, hogy ő többet nem megy „házimurira”, mire Kisbalogh megvonta a vállát, s azt dünnyögte vissza, hogy ő továbbra sem érti ezt a háromperhárom ügyet, de ha Vörös nem megy „házimurira”, akkor ő sem.

Másnap reggel nyolckor etikaórával indult a hétfő Péter atyával, s az osztály visszafajtott lélegzettel várta, hogy az igazgató belépjen hozzájuk. Igazából abban reménykedtek, hogy elmarad az óra, de kora reggel többen látták az „öregét” a folyosón, s ebből azt a következtetést vonták le, hogy még nem mondott le. Még tanít. De majd délután! Vagy holnap. Holnap biztosan lemond. Péter atya azonban pontosan megérkezett. Nyolc órakor jelent meg az ajtóban, s az arca éppen olyan nyugodt, s derűs volt, mint máskor. Kisbalogh, s a mellette ülő Vörös nem akart hinni a szemének. A többiek is nyugtalanul fészkelődtek. A tegnapi bombasztikus híradóképek után mást vártak. Azt hitték, hogy a szemük előtt folytatódik a dráma, a „nagy lebukás” története. Ezt a címet az RTL Klub híradójában látták, s nagyon megtetszett nekik. De Péter atya viselkedésében nem volt semmi különös. Barátságos hangon köszöntötte az osztályt, majd még barátságosabb hangon közölte, hogy feleltetés lesz, s nagyon reméli, hogy „a kedves kolléga urakat” – ahogy a növendékeket nevezte – nem éri váratlanul a dolog, hiszen a múlt héten már szó volt a „fogaknak csikorgattatásáról”. Péter atya a feleltetést nevezte így, s máskor mindig nevettek rajta, akárhányszor is hallották már – de most nem nevetett senki. Csönd volt. S a hirtelen beállt csöndben Vörös egyszerre csak hangosan összezsápcapta az állkapcsát, még hozzá kétszer. Akkorát szólt a fogsora, hogy Kisbalogh riadtan rezzent össze. Az osztály dermedten ült. Nem szokása Vörösnek az ilyesmi. S mégis tudta mindenki, hogy most miért csinálta. A fiúk Péter atyát bámulták, s várták, hogy mi lesz. Mi lesz? Ezt kérdezte a fiúk szeme.

De Péter atya nem törődött Vörös hangjaival. Továbbra is mosolygott, kinyitotta a naplót, lapozgatott benne, majd azt mondta, hogy „kedves Balogh kolléga úr, az ön esetében a tanévkezdés óta csak egyszer volt vala fogaknak csikorgattatása, fáradjon ki, legyen szíves”. Kisbalogh fölállt, s már indult volna a katedrára, mikor valaki azt suttogta a háta mögött: „ne adj információt,

Kisbalogh”. Akik hallották, fölnevettek. Majd Vörös azt sziszegte oda neki, hogy „ne működj együtt, Kisbalogh”. De ez olyan hangosra sikeredett, hogy mindenki meghallotta, s felröhögött az egész osztály.

Úgy tűnt, hogy egyedül Péter atya nem hallott semmit.

Mosolyogva ült az íróasztalnál, s kifejezéstelen hangon kérdezte meg Kisbaloghtól, hogy melyek Pelagius etikafölfogásának legfőbb vonásai. Kisbalogh erre Vörösre nézett, s azt válaszolta, hogy „nem tudom, tanár úr, nem készültem”. Vörös elismerően bólintott – de bólintott Péter atya is: „akkor ez elégtelen, kedves Balogh, s ha jól számolom, az elmúlt négy évben önnek ez az első.” Miközben a helyére ment, Kisbaloghnak olyan hangosan dörömbölt a szíve, hogy azt hitte, mindenki hallja. A feleltetés folytatódott. Elégtelent kapott Vörös, Lukács, Kertész és Székely. Mindannyian jeles tanulók, de a pelagianizmus kifejtésére ők sem vállalkoztak. „Nem készültem, tanár úr”. „Nem készültem, tanár úr”. „Nem készültem, tanár úr”. „Nem készültem, tanár úr”. Ezt válaszolták Péter atyának, s fénylő tekintettel, boldogan ültek le. De Péter atya arca továbbra sem árult el meglepetést. Úgy tűnt, természetes számára, hogy az érettségi előtt álló, végzős osztály öt legkiválóbb növendékének sorra elégtelent kell beírnia.

A fiúk délután alig bírtak magukkal a szilencium alatt. Amikor a tanulószobából kiszabadultak végre, lerohantak az udvarra, előbányásztak a bokrok közül egy üveg dugivodkát – egy „kétdekásat”, ahogy nevezték –, körbeadogatták, s elakadó lélegzettel tárgyalták a történeteket. Péter atyát nem értették, de annál büszkébbek voltak saját magukra. Elhatározták, hogy bármiből felelteti Péter atya őket ezután, nem fognak egy kérdésére sem válaszolni. Aztán olyan eltökéltséggel indultak föl a hálóba, mint öt Brutus.

A második emeleti lépcsőfordulóban azonban szembetalálkoztak Péter atyával, aki szokás szerint jókedvűen dudorászva ballagott lefelé. Amikor meglátta a fiúkat, elmosolyodott, majd odalépett Kisbaloghoz, s azt kérdezte tőle, hogy meg tudja-e adni az apja mobiltelefonjának a számát. „Persze, atya”, dadogta Kisbalogh zavarában, de csak állt meredten tovább.

Csönd volt. Nem mozdult senki. Álltak szemben az igazgatóval, s nem mertek lélegzetet venni. Fél perc is eltelt, mire Péter atya fölnevetett: „hát akkor adja meg azt a számot, kolléga úr”, s papírt vett elő a zsebéből. Majd azon a halk,

barátságos, kedves hangján így folytatta: „tudja, nyertünk ötvenmillió forintot egy pályázaton, s felújítjuk belőle az internátus homlokzatát. Megoldanánk a dolgot házon belül, így hát az ön édesapját kérjük meg arra, hogy induljon el a kivitelezői pályázaton”.

Kisbaloghnak elkerekedett a szeme. Ötvenmillió! Uramisten! Mennyi pénz ez! Biztosan örülni fog neki az apja. Tán még külföldre is elengedi.

A fiúk mind Kisbaloghot nézték égő szemmel.

Aztán lassan elindultak a lépcsőn fölfelé.

„Gyere már”, szólt oda fojtott hangon Kisbaloghnak Vörös.

De nem.

Kisbalogh nem ment.

Kácsor Zsolt (Eger, 1972) író, újságíró. Debrecenben él. Kötetei: Barbarus - magyar história (Athenaeum, 2008); István király blogja - ómagyar satíra (Athenaeum, 2009).

Tóth Imre

A GUANTANAMO-I FOGOLY

Két fal között.
Első lépések a halál völgyében.
Emlékszem, talán tizenkét éves
lehettem, amikor először találkoztam
Gábriellel.
Ma sem tudom, ki ő.
Az iráni forradalmat hallgattam
a rádióban, talán éppen
téli szünet volt.
A város utcáin kóboroltam,
nem tudom,kit,
vagy mit kerestem.
Néha betértem egy könyvtárba,
vagy moziba.
Kint sütött a nap, nyüzsögtek az
emberek.
De én tudtam, hogy mindegyikük
csak egy halott bábu.

Akkor tudtam meg:
Isten kettős ügynöke
vagyok.

Senki számára nem viselhető el
a létezés, a saját létezése.
Akár ébren van, akár álmodik.

Ha rád nézek, mindig a
kudarcc jut eszembe.
Bárcsak ne ismertelek
volna soha.

Isten kettős ügynöke
vagyok.

Nem ez az igazi nevem.

A GYÖTRELEM ÉVE

Nem tudok semmit mondani arról, amit általában én-nek neveznek.
Nem mondanám, hogy soha nem tekintettem magam reálisan létezőnek,
de egy ideje már nehezemre esett ezt tenni.
Ha létezik egyáltalán olyan, akiről azt mondhatnám,
hogy ÉN, csak kusza emlékek halmazával tudnám leírni.
A gyermekkor-ifjúkor után talán a hadsereg az utolsó biztos pont,
amely még viszonylag rendezett emlékeket hagyott maga után.
Nem írnál erről valamit? Nem, nem tudok semmit az életről.
Ez lenne a sors? Ez az elavult, nehézkes szó?
Csak egy este volt az Idő, csak egy szikra volt a fény.
Nem, nem tudok semmit az Időről.

EURÓPA-SZERVER

Utolsó lap vagyunk a történelemben,
lassan végleg megszakad a kapcsolat,
nem lesz világkormány, sem ítélet,
csak csendben elrohad minden.
Ez a menetrend, kész az égben.
Akár tetszik, akár nem.
Halott könyvtárak csendjét hallom,
gépekbe költözik a szellem,
a büféből olcsó kávé
illata száll.
Mocskos eső hull a városra.
Kilenc hónapom elszelelt,
és összeomlott a védelem.

Tóth Imre *(Zalaegerszeg, 1966)* Zalai Prima-díjas költő. Legutóbbi kötete: A lélek nulla foka (2009)

Tolvaj Zolinak

Gyúlnak a fények. Álomtalan figurák a gomolygó ködben. Kartondobozait kat hajtogatják, rissz-rossz slágert fűtyülnek, hamisan; rágyújtanak. Ketten megállnak, hascsikaró lőrét isznak, a címkén büszke borvidék neve. Üveg pohárból isszák, mint az urak, de minden korty után köpnek egyet. A tüdő órája véget ért, most a gyomor órája jön. Tompán ragyognak a fények. Felvillan egy kép, egy lovas képe, alighanem angyal. Megkérdezi, tettem-e jól valaha. Szerintem nem. Elmesélem neki.

Régen történt, egy messzi nyárban. Emlékszem a felhőkre, cukros habpamacskokra, kormos volt az aljuk. Fújt a szél, meleg, istenem, de meleg volt! Vékony lenvászongatya rajtam, térd fölé érő rövidnadrág, lengett a bő szára, színét foltokban kiszívta a nap. Tompa csík a tó, rajta apró, fehér vitorlások, mint a régi golyóstollakban. A büszkeség elmúlt, de tartott még a szabadság íze, még nem gyűrte le a szomjúság. Sapkát a nyomós kút vízsugarába tartottam. De nem, nem itt kell kezdenem, hanem hetekkel korábban, amikor P. bezárt a nyaraló pincéjébe. Sőt, még messzebbre kell visszamennem, hogy megértsék, miért tette P. azt, amit tett. Most már tudom is, mennyit kell visszamennem. Egész pontosan húsz évet.

Tizenhárom évesen kezdtem el inni, rendszeresen és sokat. Sokan, sokféleképp akartak megmenteni, de hidegen hagyott minden próbálkozás. Mert a születésem pillanatában én úgy kihűltem, hogy csak az alkohol tudott felmelegíteni, senki és semmi más. Tudtam, hogy ez nem jó, de nem érdekelt. Sokáig észre sem vették,

jól funkcionáltam mint gyerek, diák, haver, bandatag, szerető, adófizető. Nyugodt voltam, pedig egyre nehezebben ment a színlelés: a tanulás, bandázás, szeretés és adófizetés. Lassan beszuszakoltak az alkoholistáknak fenntartott dobozba, amin egyáltalán nem lepődtem meg, nekem semmi új nem volt benne: én oda születtem. Sajnálta, gyűlölte, megvetette, kihasználta, el akarta taposni, meg akarta menteni. Persze nem engem, magukat. Csak négyen foglalkoztak velem tiszta szívből, azt hiszem négyen. Egyikük megőrült (nem miattam), kettő feladta, egy pedig meghalt, börtönben halt meg. Miattam került börtönbe, én akartam, hogy oda kerüljön. A legjobb barátom volt. Az életét tette rá, a tollpihe kis életét, hogy én megmeneküljek, pedig nem akartam megmenekülni. Megette őt a krokodilfejű isten, ahogy engem is meg fog enni. Rettegett, ezért akart megmenteni, én viszont nem félek, soha nem féltsem semmitől. Úgyis fölzabálnak mindannyiunkat, csak azt nem, akinek tollpihénél is könnyebb a lelke.

Azon a nyáron hívott meg a nyaralójába P. Csak mi ketten voltunk ott, feleségét és két gyermekét elküldte valahová, nem is értettem, miért. Másnap reggel rájöttem: a nyaraló hideg, nyirkos, dohzagú pincéjében ébredtem fel. Pokolian fáj a fejem, mint akkoriban minden reggel. A szemem nagy nehezen ki tudtam nyitni, a fejem is el tudtam fordítani, de kezem-lábam nem mozdult. Ki lettem kötözve az ágyhoz. Ordítani kezdtem, mire P. lejött a pincébe. Zavarban volt, ideges volt, hosszan kérlelt, értsem meg: én értem tesz mindent, a javamat akarja. Azt szeretné, ha végleg leszoknék a piáról, és mivel látja, hogy ez nem megy önerőből, neki kell segítenie. Úgy érzi, igen, ez a szent meggyőződése, hogy ez az ő kötelessége, nem nézheti tovább tétlenül, ahogy belepusztulok az ivásba. Sokat tipródott ezen, higgyem el, nem volt könnyű döntés, és reméli, amikor már túl leszünk ezen az egészen, ezen a fájdalmas kúrán, megértem őt, és hálás leszek neki. Sokszor elmondta ugyanezt, variálva, ide-oda rakosgatva a szavakat. Három napig ordítottam egyfolytában, hogy engedjen el, mert ebbe én bele fogok halni, ki fogok hűlni, mert neki fogalma sincs arról, hogy én már a születésem pillanatában kihűltem, örökre. Életem legboldogabb pillanata az volt, amikor belekortyoltam apám konyakos üvegébe, és végre szétáradt bennem a melegség. Alkohol nélkül nem vagyok ember, anélkül hulló vagyok. És ki ő, kinek képzelet magát, hogy csak úgy dönt a sorsom felől, beleavatkozik az

életembe? Fogalma sincs arról, mit érzek, min mentem keresztül, törődjön a maga dolgával. Nem isten, nem angyal, de még csak nem is orvos. P. törölgette a homlokom, és azt hajtogatta, higgyem el, neki ez ugyanolyan nehéz, és a szeretet, amit irántam érez, az vezette erre. Most már nincs visszaút, ezt nem lehet félbehagyni, most már végig kell csinálnunk. Harmadnapra elájultam. Némán siklottam ide-oda, a fényből a sötétbe, hidegből melegbe, mint a hajó a régi golyóstollakban.

Végül, nem tudom, mennyi idő után, mintha megszállt volna egy démon. Olyan erő költözött belém, hogy egyszerűen elszakítottam a lepedőből tépett csíkokat, és tokjával együtt kirúgtam a vasajtót. Ha P. ott van, egész biztosan megölöm.

A rendőrök nem akarták elhinni, amit mondtam, azonnal be akartak záratni a dühögőbe, de olyan határozottan beszéltem, hogy attól tartottak, mégsem vagyok teljesen őrült. Kimentek P-hez, aki zokogva mindent bevallott. Mire megbocsátottam neki, már késő volt. A tárgyalást sem várta meg, még az előzetesben felakasztotta magát.

Néztem a tavat, a felhőket. Arra gondoltam, mégiscsak szeret engem az isten, mert nem csinált belőlem hullát, és újra ihatok. Fejbe vert a szikrázó, súlyos napfény, a sok színes kapszula, az alkohol hiánya. Megálltam a kútnál. A hideg vizet a sapkámba folyattam, a fejemre, a számba. Rozsda és oldott mészkő íze volt. Ahogy felegyenesedtem, hirtelen fejbe kólintott, szívembe nyilalt, egész testemet összepréselte a vágy. Olyan végtelen szomjúsággal és szeretettel gondoltam a sörre, amilyennel emberre még sosem. Ha csak egyetlen egy sörhöz hozzájutok még az életben, felőlem akár meg is halhatok, erre gondoltam, és mosolyogva indultam a parti bódék felé.

Dobai Bálint

ALKONYATTÓL PIRKADATIG (részlet a **Titántorkú Sámson** című metálmítoszból)

Óh, ha elmondanám: kiket rég ismertek,
ők is tanúk voltak, csak nyíltan nem mertek
beszámolni erről, s kétségük okain
próbált enyhíteni bennük a kokain.
Itt van például a következő részlet,
kinek ismerős lesz, gondoljon merészet:
én nem másolok, de hasonló alkotás,
mert a közös forrás két közös partot ás.

Hőseink alatt már fogytán van a nafta,
s váltójával jelez a tuningolt Astra:
nem veszi az egyest, csak hogyha előtte
vagy olyan türelmes, hogy kettesbe lökd be.
Emlékszünk, hogy Sámson húzta már fel váltó,
s megmutatta, milyen egy légköri átló,
de most nem maga van, és nem is ő vezet,
megint Kukás szól, kit senki sem kérdezett:
– Mindig ezt csinálja, amikor elfárad!
– Nem mondom el többször: fogjad be a szádat,
nem az autó fáradt, te nem bírod tovább,
és én sem sokáig agyleszívó pofád.
Nézd ott lesz egy motel!

(Ha sötét a pusztá,
nagy kincs ez, mint kolesz mélyén a zakuszká.)

Bevackolnak, Kukás katonásan delláz,
kulturált a szállás, ha nem is épp Hellász,
de görög a konyha, nagyot vacsoráznak.
Reggel friss erővel köszönik a háznak
a kvártélyt, a koszt, de amint indulnának,
három minirocker a nyakukra támad:
– Szevatok, tesókák, dobnátok egy stoppot

Király Levente (Budapest, 1976) költő, szerkesztő, legutóbbi kötete: Énekek éneke (2011)

a határon túlra, ott tolják a rockot,
van egy rossz hírű bár: Templom a Pokolból,
ahol minden éjjel Twisted Sister rombol,
oda megyünk zúzni, csak ez a paraszt itt
úgy berúgott tegnap, mint Messi a lasztit,
nekünk meg nincs jogsink, és a köcsög jardok
sokat razziáznak, s nem ügyük a Hard Rock.

Sámson nagyot sóhajt, Kukás rögtön bólint,
a három kis kugli beül, mintha bowling
pályára állnának, az autó is pöccen,
de most Sámson hajtja, s nem limit az ötven.
Útközben a rendnek őrei jó párszor
terelgetnék őket, mint nyáját a pásztor,
hogyan biztosan erre? és éppen ennyivel?
Sámson, ahogy szokta, érveken átível
Hangjával, s a jardok ellen pont nem állnak,
inkább a korai nyugdíjért ágálnak.

Miután átkelnek valami határon,
s a hátsó ülésen alszik mind a három,
a Nap a nyugati horizontra csúszik,
Sámson visszalassít, körülbelül húszig.
Finoman gurulnak be a parkolóba,
a rossz hírű Templom előtt hébe-hóba
kószál néhány bozont, szögekkel kiverve,
s a hős elmondja, hogy mi is az ő terve:
– Ide most bemegyünk, aztán alkonyattól
pirkadatig iszunk, de nem rossz konyakból,
hanem jöjjön sör, bor, Unikum és pálesz,
ebben a sorrendben szépen összeáll ez.

És ez a szó éri el a ház elejét,
felfogja az ajtó a dolog velejét,
kitárul előttük, mint a fotocella,
táncol a színpadon bent Monica Bella,
a három legényke korsó sörért szalad,
attól alszanak el majd az asztal alatt,
Sámson viszont bírja (éppen ő ne bírná,
akkor róla ezt ki, s ugyan minek írná?)

Majd, úgy éjfél felé betelik a kedve,
s gyűlni kezd a Titántorkában a nedve,
köszörül rajt kettőt, Kukás itt kiköpi
rágóját és gyorsan két fülébe döfi,
de kik nem ismerték, azoknak késő volt:
felcsendül a Hang, s mint megannyi élőholt,
úgy hallgatják végig iszonyatos búját,
a lelkében zajló szörnyű háborúját.
Van a dalban minden, vér, erőszak, vámpír,
sokat maga költ, de van pár rész, mit átír,
betölti a termet, s hatalmas körzetben
reccsen meg a pusztá, az erdő megretten.

Akik ezt megélték, azóta is szörnyek
ezer alakjával töltik meg a völgyet,
mit sokévi bomlásterméktől leharcolt
agyukba az élmény örökre bekarcolt.
De nem volt ott semmi földöntúli szerzet,
csak ilyen az, mikor Sámson énekelget.
Amit ti ismertek, abból ezt kivágták:
nem tud beszántani ekkora barázdát,
és így nem lett ökö, hanem maradt tinó
Robert Rodríguez és Quentin Tarantino.

Dobai Bálint (Zilah, 1983), Méhes György-debütáljas. Kötete: Megfáztam egy temetésen (2009)

NE MENJETEK HORGÁSZTÁBORBA

A suliban, hogy ne csak a tanulás legyen, minden évben horgásztábort szerveztek, ahová egyszer engem is beírtak a szüleim, tekintettel az orientációra, ami *az utóbbi időben* letagadhatatlanul megmutatkozott. Ki voltak ütközve a jelek: szülinapra keszegező úszót kértem, a télapó nem merte cseppölöm nélkül megközelíteni az utcánkat, és a nyuszi is póruul járt, ha az ágyamhoz építőköcskből kikerekített fészekbe nem süllőző horog volt tojva a csoki mellé. A táborokat a városon túli tavakhoz álmodta az iskolavezetés, és nekem is szokatlan volt, hogy dacára az előítéleteimnek, mert a víz az folyó, izgatottan várom az indulás napját. Éjjel kikészítettem a váltóruhákat, felsorakoztattam a pecabotokat az előszobában, és mint amikor az ajándékot rendezzük el szentestén, precízen elébük helyeztem a lépcsőzetesen nyitható horgászdobozt a konzervkukoricákkal. De miután reggel lecuccoltunk a kegyvesztett laktanyában, ahová a sátrakat vertük fel, és a bevetés előtti jellegzetes horgászizgalommal fölcaplattunk a töltésre, hogy szemügyre vegyük a terepet, nem csupán az öröömöm illant el, elfogott a rosszullét is. Folyóvízhez szokott lelkemet az első pillanattól fogva rettenetesen besavanyította annak a valóságos vízbirodalomnak a látványa, amelyet a figyelmes és jószágos vállalkozói kedv ott a határban, az erdők mellett kialakított. Keserűségemet, ami a hátralévő öt napban szemernyit sem oldódott, csak fokozta a lenyűgöző panoráma, amely a szemem elé tárult. Jobbra a sűrű tölgyerdő, ahová kacskaringós dűlőút vezetett a gátról, mint a zöld er-

dős rajzfilmben, szemközt, a párafüggöny előtt a nevelőtavacsok, melyek vize forrt a dedóspontyoktól, bal kéz felől pedig maguk a nagy tavak, amelyekre kiülni már érdem volt, oda csak úgy, előképzettség nélkül akárki nem tehetette be a lábát, és rajtuk vízityúkok járőröztek fel és alá. Fölmerült bennem a kérdés, érdemel-e ilyen környezetet állóvíz, de nem adtam hangot kételyeimnek. Amikor visszaértünk a laktanyához, belakni a helyet, ahol élni fogunk, többen hujjogattak meg pacsiztak, és nyertettek, hogy hánykor kelnek, és mivel mennek a beígért pontyra, meg hogy ki keveri az etetőanyagot, amit odahaza darának hívtunk, és én itt, a táborban is így hívtam, de nem az volt, etetőanyag volt. A leplezetlen öröm ilyen megnyilvánulásai viszolygásra készítettek, és tudtam, hogy amint letelik a kiszabott idő, szabadulásnak élem meg a hazatérést.

Aggodalmam nem bizonyult alaptalannak: a horgásztábor mérhetetlen szenvedéssel járt. Mindennap hajnalban keltünk, a pontyok miatt, és késő este kerültünk ágyba, a pontyok miatt. És valahányszor nekiindultunk a páraöpte hajnalban, hogy horgásszunk egy felejthetetlen, nem tudtam levenni a szemem a tavakon túli karcsú nyárfasorról, mert ez a nyárfasor a csendesen csordogáló Köröst rejtette, amelynek a partjain felnöttem, és amely még csak eszébe sem jutott senkinek a tábor ideje alatt, s még csak el sem sétáltunk felé a következő napokban. Minden pecát kajálás követett, napi háromszori étkezés, reggelire többnyire túró rudival, vacsorához islerrel. Ebéd után ténferegünk a laktanya területén, vagy a tévét néztük a társalgóban, hogy aztán kiskapura focizgassunk az esti pontyrazia előtt, amelyből egyre már visszatértünk, mert *mindjárt* pirkad.

A harmadik napon Feca letolta az alsógatyát a sátorban. Akkor megmozdult valami. Joci eltátotta a száját, mert hallott már ezt-azt Fecáról, de sose mert belegondolni, hogy tényleg ilyen szőrös ez a fasz, amire Feca fölényesen vigyorgott, hogy csak a töve. Amikor meg közölte, hogy neki a konyháscaj, Maca lesz a felesége, meg hogy nagyon keményen picsán rakná, sejteni lehetett, hogy komolyan gondolja, s afelől sem volt kétségem, hogy régen, de legalább egy napja túlvannak rajta. Feca ezután magunkra hagyott bennünket, kikúszott az udvarra, Bere Andor pedig a beállott csöndben elmesélte a véres valóságot, ami azóta is nagyon sokszor eszébe jut. Ma már röhög rajta, de akkor, hát ne tudjuk meg. A meccsen történt, amit odahaza játszottak, hogy már

nyolcvannyolc perce dagonyáztak a szünni nem akaró esőben, és zsebükben érezték a két pontot, ami a győzelemért jár, s a bajnoki címet jelentette volna abban a szoros versenyfutásban, ami az ifibajnokság, amikor szabadrúgáshoz jutott az ellenfél. A tizenhatos vonalától jött a szabí, és ahogy a bajszos falusi csávó rövid topogás után nekifutott a labdának, hogy ellövi, esküszik, figyelmeztetett bennünket Bere Andor, esküszik, hogy tisztán hallotta, nem is lehetett másként, hisz lelkiismeretes balbökként ott állt a sorfalban, kilenc méterre a tethelytől takarta a golyóit meg az orrát, esküszik, tisztán kivehető volt, hogy amikor nekifutott, és lendített, hogy megküldi a lasztit, óriásit fingott. Őneki, Bere Andornak gőze sincs, mi volt ez, vagy hogyan történhetett, arra gondol, hogy a koncentrációban elernyedhetek a csávó izmai, vagy az izgalom meg az eső, mindenesetre ő, Bere Andor az első pillanatban, ahogy fölocsúdott, azt se tudta, mit hallott, hogy simán lehetett volna égzengés, vagy hogy hajtás van az erdőn, de aztán nyilvánvalóvá vált, hogy ez, ami szólt: fing, és hogy: visszavonhatatlanul megtörtént. Ott lebegett a fejük fölött a hatalmas hang, és a komplett sorfal szétszaladt, mint a csirkék, ha közékük robban a róka, a fingós gyerek rémült arccal hanyatt vágódott a sáros gyepen, a társa meg, aki ott szobrozott a labdánál, mintha csak begyakorolt trükk volna, a megugrott sorfal helyén keletkezett űrön át becsavarta a labdát a bal felsőbe.

Aznap paradicsomos káposztát adtak, Maca csapta bele a tányérba a ragacsos masszát, merőkanállal. Ebéd után a nappali részlegben kornyadoztunk. Azt éreztem, hogy huszonnégy óránál többet nem bírok tovább elviselni ebben a környezetben, és csak kicsit nyugtatott a tény, hogy az előre megbeszél program szerint kétszer huszonnégyenél többet nem is kellett. A tévében hol szarvasok nyargaltak a szántáson, hol meg zszisegett a képernyő. Aztán antilopcsorda következett, meg premier plán besétált egy rohadt nagy orosz-lán. Később sárga seggű vadmalacokat és ritkás erdőt mutattak, majd újból kásásra váltott a kép. Feca, mint aki szex után sziesztázik, jobb lábát a karfára vetve a kanapén hevert, és unottan pörgette a fociújságot, amit magammal hoztam. A szemem sarkából láttam, hogy épp a magazin legszínesebb fotójánál tart, az NSZK focistái a kötelező győzelem után elégedetten baktatnak le a pályáról. Durván NSZK-s voltam, évek óta szorítottam a mancsaftért, s még

gombfociban sem ismertem tréfát: kizárólag a németekkel játszottam. A magyarokkal az volt a baj, hogy Szokolai képe nem tetszett a gombformán, én meg olyanokkal akartam lenni, akik szépek, mint például a németek, de különösen Littbarski. Őket vizslatta Feca. Fél szemmel felé sandítottam. Láttam, hogy a libling Littbarski haja csuromvíz, hogy Völler félmeztelen vonul, s hogy Kohler mind közül a legmagasabb, igazi erősöprögető, Jánosnak hívtuk, mert emlékeztetett Trokán Péterre a Szomszédokból. Odavettem Fecának, hogy nézze csak meg a képaláírást, *nem téstából gyúrták az NSZK labdarúgóit*. Magabiztosan lestem, mit reagál, vártam, hogy bevallja, igazam volt, minden idők legsúlyosabb csapategysége a mostani nyugatnémet, le a kalappal. De Feca biccentett, nem hát, szarból, amire többen felröhögtek, galuskásan, mert az agyukra ment már a semmittevés, a három csodás nap a tavak mellett, ahová a szerződésünk szólt, mert ide lett elintézve ez a tábor, kívül a városon.

Különben meg ha tudom, hogy minden igyekezetünk, a napi négyszeri etetés, a különféle színes csalik ellenére a tábor hőse az elnyűhetetlen törpeharcsa lesz, s pontyot csak ebédre látunk, minden bizonnyal megtagadom az elutazást a vesztőhelyre, de legalábbis rosszul élek mímelek a Roburban, amikor elindulunk. Ez alapból megfordult a fejemben, de gyáva voltam ahhoz, hogy a városhatárhoz érve a buszpadlóra vessem magam, és hörögjek. Ami viszont különösen fájt, és ezt már igazán nem lehetett előre tudni, sőt sejteni sem: a bajszos harcsautánzat mellett a másik ász, a májer II. egy bélszínroló formájú alsós kölyök lett, akit úgy hívtam magamban: a Rohadék. Amint kikapta az első törpeharcsáját, ordítva szaladt a mérőhelyre, és mint valami roksztárt, vették körbe a szülők meg a pedagógusok, és belevilágítottak a fejébe vakuval, és lelkesedtek meg sikoltottak a gyönyörűségtől, és odáig voltak, hogy mit fogtál, Sanyika, amire önkritikátlanul érkezett a válasz, hogy „tőpét”, mert egy nyomorult pergőhanggal nem tudott megbirkózni. És ő lett a király, és agyonsüvegelten állt a vaku pászmájában, kattoztak a masinák, a várjobbágyok szmenái, a damil végén pedig csatát vesztetten ficáncolt a párdekás mindenevő, s látszott, hogy Sanyika arra gondol, fogott egy tőpét, és onnantól bebizonyosodott fontosságának tudatában járkált a fölállított horgászszékek között. Láthatóan sejtelt se volt róla, hogy néhány perccel ezelőtt, a fények keresztüzében, ahogy a

horgászatjába kapaszkodott és büszkén emelte a zsinagon lógó halat, szempillantás alatt hasonlatossá vált zsákmányához. Egyik, akár a másik: két parányi, szarszerű figura a kivilágított dénesmajori éjszakában.

Paizs Miklós

ELTÉVEDT BIRKANYÁJ

*Avagy vers a hivatásról s az elhivatottról,
dal arról, hogy mért nem nyughatom*

Eltévedt birkanyáj kószál a félhomályban
Lábában elfelejtett ösvény
Nézhetném tétlenül, de úz a pásztoröszton
S megmentek minden lelket én

Démon a félelem, felbolygat mindenestől
Egy szikra elég, és lobog a láng
Orvosnak születtem, lélektűz oltására
Segítek önkéntelenül

Minden oly untató, a szellem aludni menne
Ám nem hagyom, egy ösztön úz
Művésznek születtem, lelkeknek gyűjtására
Szikra vagyok és lobogó tűz

Kiss László *1976-ban született Gyulán, jelenleg is itt él. Egykori gimnáziumában tanít magyart és történelmet. Novellákat, kritikákat ír, eddig négy kötete jelent meg.*

EGY MEXIKÓI MEZTELENKUTYÁHOZ

*Avagy bebizonyítom most, hogy kellő tehetséggel
semmiől is súlyos költeményt lehet írni*

Selyem a te bőröd, nem merem tapogatni
Ujjbeggyel simitom csak. Mámoritó!
Hajadat szép fejedem, szőrpamacsod s
Karcú lábaid áldom

Isteni puha hasadon köldök a csillag
Bimbóid két sorban szájra várnak
Márványkerítés fogaid oszlopa közt
Nyüzsgő nyelved a rózsa

Ülj az ölembe gyorsan, hadd becézlek
Édes kis dögöm!, de ne mocoogj már!,
Nyolc éves kutyából legfinomabb a leves!,
Ígyhát légyiszi, vigyázzál

MÁGLYÁN HAMVADÓ SZERELMEMHEZ

*Avagy könnyelműen máglyahalálra ítéltem a kedvesemet,
láttni kívánva az érzelmeimet iránta. Kiderült, hogy szerettem őt.
Erről szól a vers.*

Gyöngülök, látván a haláltusádat,
Vádoló két szép szemedet figyelvén
És rimázkodnék, de te úgyse hinnéd,
Isten akarta

Sors a sorssal összevegyülve bennünk
Ráng az arcom, s, nézd, a kezem se nyugszik
Szájzugomban rút tapadó lepedék
Szár az ajkam

Drágám, mélyen érint szörnyü halálad
Nézd csak, forró könny csordul szememen
Állsz a tűzben, s nem tehetek már semmit
Serceg a húsod

Mielőtt elhagynál még arra kérlek
Máglyahalálad ne hidd, hogy én kívántam
Bennem az Isten akarata munkál egyre
Eszköze voltam

Lassan elhamvadsz, s nyugodsz békében
Szenvedésed én hordom tovább
S míg te kívül égsz csak, én belülről:
Nékem a rosszabb

Paizs Miklós *(Nyíregyháza, 1966)* költő, szövegíró, zenész (Sickratman).
Kötete: *Odüsszeiász* (2009). Legutóbbi lemeze: *a nagy Én* (2011).

Király Zoltán

ÁSÓ, KAPA ÉS A NAGYHARANG

befeküdt ágyamba,
bemászott postaládámba,
és átrendezte hűtőszekrényem.

nem szerettem már az elején, mert: kurva

kezdte megszabni barátságaimat
és keményen beleszólt nyaralásaimba.
megkérdőjelezte döntéseim,
és sarkallt újabbakra.

nem szerettem már az elején, mert: hazudik

bejegyzéseivel megtöltötte határidőnaplóm,
néha első sorokba ültetett,
mosolyra feszítette arcom.

– szeress engem, mert jó nő vagyok!
ha engem szeretsz csak,
majd megcsinálom azt neked
amire sok éve vágyasz!

Ma délelőtt kiteszékeltem ágyamból,
Leragasztottam postaládám.
Kidobtam a hűtőszekrényt és eldöntöttem:
Ott a kubai tengerpart, ahol én vagyok.

Derülten ballagtam a Vágóhíd melleti kocsmába,
Mert akit kirúgtam, igen, az Ő volt: a politika!

Király Zoltán *(Kolozsvár, 1977)* költő, műfordító, a Tokaji Írótábor díjazottja (2010),
legutóbbi kötete: *Férfifók* (2009)

Ha JÓSZAKÁCS

S Z A K Á T S

MESTERSÉGNEK

KÖNYVETSKÉJE.

M E L L Y B E N

Külömb -külömb féle válogatott
tuzra, jó, egészséges, hasznos, tiszta,
és szaporá Btkaknak meg készítése, Sü-
téte, és Főzése, mint egy Éles-kamarában,
rövidesen le-irattalék, és kinek-kinek
hasznára le-ábrázoltatik.

MELLY MOST MEG-BŐVITTETVÉN.

I. Több szükséges, és hasznos Btkák ne-
mirenek készítésével.

II. LIKTÁRIOMOK 's egyéb belmik tsi-
nálásáról egy jeles Tractával.

A' GAZDASZSZONYOKNAK
nagy könnyebbségekre e' kis formá-
ban ki-balsáttalott.

NAGY-SZOMBATBAN.

Az Academia JESUS Társaság -béli
Collegiumának bővítve, 1763. Élt.

Fehér Béla.

„RIZSEL ELEGY DISZNÓTETEM VAGDALVÁNY” (A töltött káposztáról és a töltikéről)

Mikor früstökre nem bírjuk többé megenni a hideg töltött káposztát, akkor beharangoztak – jelenti ki a főúr Bródy Sándor A tanítónő című darabjában. Ha valaki nem tudná, a „beharangoztak” az „elpatkol” költői változata, a „früstök” is már kikopott nyelvünkől, valamikor a reggelit hívták így, viszont a töltött káposzta mibenlétét nem kell magyarázni, jó ideje már a magyar konyha közös nevezője Soprontól az erdélyi végekig. Talán ennek az ételnek van a legnagyobb irodalma, hála a magyar néprajztudomány úttörőinek, akik már a 19. században feljegyezték, mit eszik a nép ünnepkor vagy lakodalomban, és persze hála a gyomor örömeire fogékony szépíróknak is, akik bárhogy szőtték történeteiket, nem mentek el szó nélkül a káposzta mellett.

A szálak a messzi múltba vezetnek. Lippay János, Mikes Kelemen, Bél Mátyás és Apor Péter káposztáról írott megnyilatkozásai közismertek a kulináris élvezetekre fogékony, művelt közvélemény előtt, most azonban lássuk, mit írt 1829-ben Lassú István irattári segéd, az akadémia levelező tagja: „... a kerti vetemények közül a káposztának Magyar Ország a hazája, ahol a disznó husos és Szalonnás töltött Káposzta igen kedves, sőt nemzeti eledel.” (Az austriai birodalomnak statistikai, geographiai, és historiai leírása). Tudomásunk szerint ez az első adat arról, hogy a töltött káposztát már a 19. század elején nemzeti ételnek tartották! Ez egyébként a mai napig nem változott, a 2002 és 2010 között tartott három internetes „étel-

szavazáson” a töltött káposzta mindig az első négy helyek egyikét foglalta el, sőt, legutóbb már az élre került, holtversenyben Ujházi levesével.

A burgonya megjelenése és keserves lassúságú elterjedése után is egyik legfontosabb zöldségnövényünk maradt a (savanyított) káposzta. Vitaminokban gazdag, tápláló eledel, ráadásul sok változatban el lehet készíteni. A régi időkben legegyszerűbbnek számított a káposztaleves, és a zsíron pirított (pörkölt, vagy pergelt), a böjti időszakban pedig olajon sült káposzta, a kölessel (darával), babbal, vagy gombával összefőzött, és rántással dústított (böjtös) káposzta. Széles körben elterjedt a hajdú-, a toros-, kásás-, puliszkás-, tepsis-, lucskos-, kapros-, rakott-, és a székely káposzta. Ezeket tájanként más-más ízléssel készítették – némelyiket készítik ma is –, de ahány ház, annyi szokás, ahány szakácskönyv, annyiféle recept és elnevezés. Ember legyen a talpán, aki kiigazodik közöttük.

„Kínlódik, mint káposzta hús nélkül” – tartja a feledésbe merült mondás, hiszen az igazi mégis csak a hússal készült káposzta volt. Főzték kolbásszal, birkahússal, oldalassal, disznólábbal, csontos konccal, füstölt hússal – kinek mire telt, de a szalonna sose hiányzott belőle, mert a magyar ember szerint a káposzta és a szalonna édes testvérek. Ma már ez nem érvényes, hiszen a jó szalonna – a szalonnaérlelés kultúrája – a múltba csúszott a sertéshizlalással és a vele járó életmóddal, szokásokkal, ételekkel együtt. A káposztás éledelek ezzel elvesztették egyik elmaradhatatlan hozzávalójukat! A töltelékek tetejére ültetett vendéglátóipari kakastaréjt ne számítsuk ide, az csak cifraság! Pedig Szirmay Antal ősi ételeink közül az első helyre sorolja a szalonnát, másodikra a káposztát: „...szalonnával főzve a legkedvesebb étele a magyaroknak, annyira, hogy együtt emlegetik a jó hírnévvel és a tudományos műveltséggel” (*Hungaria in parabolis*, 1804). Mikes Kelemen 1724 szeptemberében keltezett rodostói levelében írja: „... egy nagy könyvet akarok írni a káposztáról”. Nem gondolta komolyan, a honvágymondatta vele, de bár megírta volna, hiszen a káposzta megérdemelné az avatott tollat, annál is inkább, mert a ma emberének sejtelve sincs arról, mennyi vesződséggel járt az önellátó gazdálkodás, s ennek részeként a káposzta gyalulása, taposása, savanyítása, majd ápolása, tisztán tartása. Az egyik legfontosabb őszi-téli foglalatosság volt a ház körül.

Foto: Szántó András gyűjteménye

Foto: Plohn József - hódmezővásárhelyi Tornyai Múzeum

A magyar konyhára általában jellemző, hogy nemzetinek mondott ételeink a paraszti tűzhelyeken születtek, onnan jutottak a polgári, nemesi vagy éppen a főúri asztalokra, ugyanakkor az előkelő házakban divatozó német vagy francia hatást tükröző eledeltek – talán a rántott húst kivéve – nem tudtak széles körben elterjedni. Már a Zrínyiek XVII. században keletkezett csáktornyai szakácskönyvében is szerepel a csontos hússal, szalonnával, tejjel, kölessel főzött édes- és savanyúkáposzta, a Thököly Sebestyén késmárki udvarában, 1601-ben keltezett kézirat pedig a káposztában főtt, szalonnás kappan receptjét közli. A 16-17. századi főúri számadásokból kiderül, hogy hordószámra fogyott a savanyított káposzta, s hogy a hazánkban százötven évig állomásozó törököt sem hagyta hidegen a magyarság kedvence, bizonyítja, hogy a hódoltság idején a magyar jobbágyságra kiszabott tizedbe a káposzta is beletartozott.

A káposztás ételek királya vitathatatlanul a töltött káposzta. Receptje már legelső nyomtatott szakácskönyvünkben is szerepel. „A sós káposztát szépen aprítsd meg, azonban nyers tehénhúst szalonnával össze kell vágni jól a vágókéssel szép aprón, abba bors, gyömbér, só; e meglévén, darabonként takargasd egész káposztalevélbe, elsőben az ormóját lemetélvén, azaz a torzsácskáját, rakd fazékba az aprított káposztával, főzd meg jól, és mikor megfőtt, egy kevés bort bocsáss belé, jobb ízű lesz, add fel a tálba: ha megborsolod, annál jobb lesz.” (*Szakáts mesterségnek könyvetskéje*, 1698) Még nem dústítják a töltelékkel kölessel, árpával vagy hajdinával, összefoglaló nevén: kásával (a rizs későbbi fejlemény). Ennek ellenére ez a recept ma is megállja a helyét, noha változott az ízlésünk, marhahúst már régen nem használunk hozzá, és másképpen fűszerezünk, bár Debrecenben például még a 20. század elején is tettek gyömbéret és szerezsendió-virágot a töltelékbe! Időrendben a következő recept Simai Kristófé (*Némely étkek készítmény módja*, 1795). Együtt aprítja össze a marhahúst és a szalonnát, aztán tojást és kását rak a töltelékbe, végül a fazékban minden réteget szalonnadarabokkal borít. „Ostán töltsd fel jó tehény hús lévvel, ha jól meg-főtt, rántsd-be, s sáfrányozd-meg, s melegen add-fel.”

Végeredményben jó kétszáz év alatt alig változott, inkább csak gazdagodott a töltött káposzta receptje, amelybe a 19. század második felében aprított hagyma,

fokhagyma, végül őrölt paprika is került. A magyar töltött káposzta disznóhússal lett össznépi eledel, meggyőződésem szerint azért, mert a 19. század elején megjelent, és viharos gyorsasággal elterjedt a mangalica, s kezdetét vette a hazai sertésnyészés fénykora. A ridegen is tartható, gyorsan hízó, vastag szalonnát és kitűnő húst adó sertésfajta révén a legszegényebb paraszti réteg számára is elérhetővé vált – ha máskor nem, ünnepeken és disznóöléskor mindenképpen – a húsos töltelék, mert marhahús amúgy nagyon ritkán vagy inkább soha nem került a parasztcsaládok asztalára. A régiek egyébként azt tartották, hogy marhahússal tűrhető, de juhússal nem jó a töltött káposzta. Receptje nemzedékeken keresztül közismert volt. „Töltött káposztát mindenki tud főzni, nem is volna szükséges, hogy leírjam” – olvasható Ganz Ábrahámné kóser szakácskönyvében (1928), de azért leírja, „mert a káposztafőzésnek is vannak bizonyos fortélyai.” A zsidó konyhák egyébként marha- és baromfihúst (olykor vegyesen), de főleg libamellet használtak a töltelékhez.

Egyike a legnehezebb ételeknek. Ecsedi István idézi a cívis városban szokásos mondást: „Parasztnek orvosság, csizmadiának halálos mérge” (*A debreceni és tiszántúli magyar ember táplálkozása*, 1935), vagyis csak az éljen vele, aki a szabadban dolgozik, fizikai munkát végez. Faluhelyen csaknem minden téli vasárnap töltött káposztát ebédeltek. Már szombaton megfőzte a háziasszony, így a vasárnapi templom után csak melegíteni kellett, vagy vasárnap reggel toltta a kemencébe, s mire hazaértek az istentiszteletről, elkészült, csak a rántást töltötték rá. „A magyar ember annyira szereti, hogy még halálos ágyán is ez az utolsó kívánsága – írta Szűcs Sándor (*A pusztai utolsó krónikása*, 2003). Köztudott, hogy minél többször melegítjük, annál finomabb. Sokan úgy tartották, hidegen a legjobb! A magyar módra készült töltött káposztát a nemzetiségek is megszerették, átvették, beépült az étrendjükbe, bár a receptek között adódhat némi eltérés. A svábok például disznótor alkalmával rizzsel összekevert kolbászhusból gyúrtak töltelékkel, és abáló lével engedték fel. A fűszerek közül bors, majoránna, csombor (Erdélyben) és kapor is járta és járja, Szatmárban és a Hajdúságban főleg az úgynevezett nyári (tehát nem savanyított) töltött káposztát fűszerezik kaporral. Olyankor paradicsomos lében főzik, és általában nincs hozzá aprókáposzta. Ugyancsak ízlés kérdése, hogy tejjel vagy anélkül fogyasztja valaki, illetve berántva vagy rántás nélkül készíti. Fokhagymát és őrölt paprikát sem

tesznek mindenütt a töltelékbe, amelyet régen szokás volt karalábé- vagy tormalevélbe is takarni. A töltelék nagysága is tájanként eltérő. A kemence azonban már a múlté, pedig nagyanyaink azt tartották, hogy jó töltött káposzta csakis kemencében készülhet, mégpedig vászonfazékban, vagyis kívül-belül mázatlan, hasas cserépedényben, letapasztott szájjal.

A töltött káposzta persze nem magyar találmány, megtalálható más európai nemzetek asztalán is, de mindegyik közeli rokonságot ápol az arab konyhán évszázadok óta közkedvelt mehshi-vel. A szó jelentése: töltött. Darált, illetve apróra vágott hús, rizs és hagyma keverékével töltenek padlizsánt, cukkínit, káposztát, sütőtököt, hagymát, almát, barackot, paprikát és szőlőlevelet is. Az utóbbi nekünk is ismerős lehet, hiszen a szőlőlevélbe takart töltike dédszüleink kedvelt étele volt. A hajdúságban – török módra – még egy marék egrest (ott: pöszméte) is belefőztek a levébe. Aligha kétséges, hogy a töltött káposzta, a töltike dél felől érkezett hozzánk, nem véletlen, hogy egyes hazai régiókban szárma, szármánt, illetve szármány (volt) a neve. A „sarma” török szó, magát a húsos töltelék jelenti, míg a „dolma” – amely szintén a töltött káposzta, illetve a töltött szőlőlevél neve több keleti országban – általában a töltött zöldség vagy gyümölcs török eredetű elnevezése. Mindkettő vándorszó, amely az étel balkáni útját kirajzolva megtalálható az újgörög, a bolgár, macedón és a szerb-horvát nyelvben is. Közismert étel ez Örményországtól (ott: tolma), déli szomszédainkig, sőt egészen Franciaországig, hiszen már Alexandre Dumas is emlegeti *Grand dictionnaire de cuisine* (1873) című munkájában. Azt írja, hogy a francia és az orosz töltött káposzta szakasztott egyforma, töltelékük gomba, hagyma, és tejben áztatott búzadara, szerecsendióval, petrezselyemmel fűszerezve. Kemencében sütik, vajas savanyú szósszal tálalják. Ennek ellenére nehéz megmondani, milyen is volt valójában a francia töltött káposzta, ugyanis a *Manuel du cuisinier* (1833) című szakácskönyv szerint kolbász- és gesztenyevagdalék keverékével töltik a káposzta levelét. Az igaz, hogy bőven raknak a lábba szalonnát, és húsdarabokat, de a hagymát és a sárgarépat egészen dugdossák a töltelékek közé.

A francia konyhaművészet a 18-19. században a Bécsen „átszűrt” németen át jutott el hozzánk, de a töltött káposztánkat nem tudta kikezdeni. Marianne Strüf

Fotó: FORTEPAN

híres receptgyűjteményében (*Die Kochkunst*, Stuttgart, 1846) a töltelék összetétele így fest: a káposzta kemény közepét (szívét) megsütjük, utána vajban megpároljuk, összevágjuk, aztán fél font ökörvelőt, egy szétmorzsolt cipót, négy tojássárgáját, sót, borsot és négy tojás habbá vert fehérjét keverjük bele. Ez bizony a magyar ember számára nem hangzik jól.

A fűszerezés ellenére is közelebb áll hozzánk a török ízlés. Turabi efendi szakácskönyve (*Turkish cookery book*, London, 1865) így írja le a szőlőlevél töltelékét (yálánji dolma): olívaolajon dinszteljük hagymát barnulásig, beletesszük a rizst, egy darabig együtt sütjük a hagymával, végül vizet öntünk hozzá, s addig kevergetjük, amíg a víz felszívódik. Vegyük le a tűzről, adjunk hozzá porított mentát, sót, borsot, fahéjat. Töltsük meg vele a leforrázott szőlőleveleket, hajtogassuk hüvelykujj hosszúságra. Rakjunk a lábas aljára bárányborda darabokat, helyezzük rájuk a töltött leveleket, rakjunk közéjük nyolc-tíz savanyú szilvát vagy kis fürt éretlen szőlőt. A töltelék összetétele eszünkbe juttatja a magyar böjtös káposztát. Ezt hamvazószerdán főzték, hús helyett krumpli, rizs, tojás, zsemlemorzsza, vagy csak pirított hagymával összekevert kása került a töltelékbe. Nem volt hát olyan évszak, amikor a magyarság lemondott volna talán legkedvesebb ételéről. A disznóvágástól a szüretig mindig találtak rá alkalmat, hogy megfőzzék.

A XIX. század közepén kitaláltak a töltött káposztának egy tréfás nevet: „rizzsel elegy disznótetem vagdaldvány bennékü káposztalevél gyüremlényi ételvény.” (A „bennékü” kihalt szó, a „bennék” jelentése: beltartalom. Egyébként a kolbászról is készült hasonló, az pedig így hangzik: „hengerdedes nyúlánk disznóhús apródadványi tolondek”)

A káposzta kedvessége egyébként abból is látszik, hogy az álmoskönyv szerint jó módot, jó feleséget és jó szolgálót jelent. Ha álmunkban káposztás hordóban ülünk, és nem tudunk kiszabadulni, akkor vénasszony szerelmére számíthatunk, de hát az is jobb, mint a semmi.

Fehér Béla 1949-ben született Debrecenben. Évek óta a Magyar Nemzet heti tárcaírója. Az irodalom mellett a gasztronómia-történet kutatását tartja hivatásának. A Magvető Kiadó szerzője, legutóbbi kötete: Kossuthkifli (regény, 2012)

VIZIBILNI

Farkas Jenő vámpírszakértővel Szederkényi Olga beszélgetett
Bram Stoker halálának századik évfordulóján

DRAKULA LIHEGŐ LOKOMOTÍVJA

Három férfi. Az első hét éves koráig nem tudott járni. A második karóba húzatott, megnyúzatott és megcsonkított legalább húszezer embert, végül mégis az ő fejét küldték el mézes bödönbe téve a török szultánnak. A harmadik pedig hol denevér, hol farkas, hol szúrós tekintetű gróf bőrében folyton hamvas női nyakakba mélyeszi vakítóan fehér metszőfogait.

Az első Bram Stoker író, aki éppen száz éve halt meg. Élete első hét évét betegágynban töltötte, ám azután 190 centiméteres, 80 kilós férfivé érett. 115 éve jelentette meg minden idők egyik legsikeresebb könyvét, a „Dracula” című vámpírregényt. A második férfi a történetben Vlad Ţepeş havasalföldi fejedelem, aki nem ismert tréfát, kegyetlenül leszámolt ellenfeivel, tízezreket karóba húzatott, egyesek mégis igazságos uralkodónak tartották. A harmadik főszereplő Drakula, az egyszerre vonzó és taszító Vérgróf, aki kitalált személy. A vámpírokban ma is sokan hisznek Erdélyben és a Balkánon, egyes források szerint még a délszláv háborúban is földeltek ki vámpíroknak hitt horvát katonákat a szerbek, hogy a szívüket kivágják és átszúrják. A mai napig, ha valakit kiközösítenek egy távoli román vagy csángó faluban, azt vámpírnak nevezik.

Minderről egy negyedik férfivel beszélgetek. Farkas Jenővel, aki egyetemi oktató, fordító és nemzetközileg ismert vámpírkutató.

– Ön mikor olvasta Bram Stoker művét először?

– 1985-ben jelent meg Bartos Tibor fordításában a „Drakula gróf válogatott rémtettei” című könyvecske, ami fordítástechnikailag érdekelt. Ez ugyanis nem fordítás, hanem magyarázat: fogta a regényt és átalakította. Bartosította.

– Ön Marosvásárhelyen született. Erdélyben, ahol a regény számos jelenete játszódik. Többen azt mondják, hogy Romániában csak a rendszerváltás után kezdtek el foglalkozni Drakulával, azelőtt a gróf rémtettei nem voltak érdekesek.

– Ez nem igaz. Az tény, hogy a háborút követően az 1960-as években kezdődött el a komoly folklórkutatás a vámpírtémával kapcsolatban. De amikor Ceauşescu 1965-ben átvette a hatalmat, fontos lett számára egy jószágos, de szigorú, kemény uralkodó képét megteremteni. És akkor rokonszenvezni kezdett Drakulával. Lámlám, gondolta, volt itt egy erőskezű havasalföldi fejedelem, aki nagyon szigorú törvényeket hozott, de jószágos uralkodóként megmentette az országot. Való igaz, hogy Drakula protekcionista jogszabályokat vezetett be a 15. század kö-

zépén és megerősítette Havasalföldet. Ceaușescu saját magát látta Drakulában. Íratott is több monográfiát a fejedelemről. A hetvenes évek elején jelent meg az egyik legjobb Drakuláról szóló román munka, amit publikáltak angolul is. Tehát a vezér megpróbálta magát eladni Drakulaként. Ezután pedig megjelentek folklórgyűjtemények a vámpírtörténetekről. A hetvenes évek végéig létezett egy erős Drakula-kultusz Romániában. Ám amikor 1982-ben elkezdődött a falurombolás és a gazdaság is hanyatlani kezdett, egy amerikai újságíró összehasonlította a román vezért Drakulával. Na, ezután nem szabadott kiejteni a Drakula nevet. A Kárpátok Géniusza a Drakula-párhuzamot már el akarta hessegetni magától. Egyébként már korábban, a két világháború között is létezett egy erős Drakula-kultusz. Ugyanis, miután Bram Stoker könyve 1897-ben megjelent, vámpírügyben Erdélyre és Romániára terelődött a figyelem. Ugyanakkor érdekes, hogy a könyv román fordítása csak 1989 után jelent meg, előtte mindenki franciául olvasta. A fejedelem megítélése mindig is szélsőséges volt: míg a nacionalisták felmagasztalták és hősként tisztelték, mások pszichopata őrültnek állították be.

– *Drakulaként elsősorban Vlad Țepeșt, azaz Karóbahúzó Vladot szoktuk emlegetni. Aki egy valós történelmi figura volt, és aki alapjául szolgált Bram Stoker művének. Holott igazából az édesapjának dukál a Drakula név.*

– Így van. Emiatt a fiatalabb és az idősebb Drakuláról szoktunk beszélni. Az idősebb, II. Vlad a Sárkányos Társaság, azaz a Societas Draconis tagja lett. A rend jelképe a farkával önmagát megfojtó, azaz önmagát feláldozó sárkány. Ez a szimbólum jelképezi azt a pillanatot, amikor egy nemes lélek hajlandó saját magát is feláldozni, hogy másokon segíthessen. A „dracul” szó egyébként eredetileg sárkányt jelent, később pedig ördögöt. III. Vlad 1431-ben Segesváron született, 11 és 15 éves kora között túszként élt fivérével a török szultán közvetlen közelében, Egrigöz várában. Első uralkodása után, 1451-ben Erdélybe menekült, itt valószínűleg kapcsolatba került a Hunyadi-fiúkkal. 1456 és 1462 között újra Vlad vajda uralkodik Havaselvén, meglehetősen kegyetlen eszközökkel tartja fenn a rendet. A vérengző zsarnok nem kíméli a dél-erdélyi szász városokat sem. Ő alapítja Bukarest várát, mely 1465-től Havaselve központja. Később Mátyás szövetségeseként törökverő hős lesz. Fivére, Radu a török segítségével veszi el tőle a trónt, Vlad pedig 12 évre (1474-ig) Mátyás fogságába, a visegrádi várba kerül. Egy, a pá-

pának írott levélből tudjuk azt is, hogy Ţepeş a börtönben se tudott leszokni a karóbahúzásról: egereken gyakorolta kedvenc kínszámóját. Mátyás 1476-ban a Délvidékre küldi mészárolni, még ugyanebben az évben újra Havaselve vajdája lesz, majd a következő évben a török végez vele. A szultánnak elküldött fej történetét többek közt Bonfinitól és Heltai Gáspártól tudjuk, de Ţepeş haláláról számtalan verzió létezik.

– *Miért csinált az író Vlad Ţepeşből vámpírt? Sokan úgy tudják, hogy az Erdélyben*

sosem járt Stoker Vámbéry Ármintól hallott először a Karóbahúzó Drakuláról. Egy esős londoni estén mesélhetett a magyar orientalista (aki állítólag angol kém volt) a havasalföldi uralkodó rémtetteiről az ír származású színházi menedzsernek. Akinek a fantáziáját teljesen magával ragadta Drakula alakja. De miért lett belőle vámpír?

– Ez már Stoker zsenialitása. Össze tudta kötni a történelmi figurát a vámpírhittelemmel. Vámbéry nagyon jól ismerte a történelmi tényeket, hiszen már az 1870-es évektől törökből fordított korabeli dokumentumokat Drakuláról. Stoker ezt fejeli meg a vámpírtörténettel. Kevesen tudják, de van egy angol-ír irodalmi vámpírvonal is, amely az 1850-es, 60-as években indult fejlődésnek. Stoker a valós, véres zsarnok alakját összeházasította az éppen divatos vámpírdeállal, és megalkotta Drakula gróf halhatatlan alakját.

– *Miért jobb egy vérszívó grófnak Erdélyben lakni? Vlad eredetileg havasalföldi vajda volt. Miért tolja át hősét a Kárpátokon Stoker?*

– Abban az időben Európa talán legegzetikusabb vidéke volt Erdély. Rengeteg könyv jelent meg nyugaton Transylvaniáról. Például 1888-ban Emily Gerard Az Erdőn túl című műve. Az író előszeretettel foglalkozott az erdélyi hiedelmekkel. Stoker egyébként könyvének első két oldalán magyarázatot ad arra, hogy miért választotta történetének helyszínül Erdélyt. Mint mondja, a Kárpátoknak ebben a patkójában annyi hiedelem gyűlt össze, mint sehol máshol. Csodálatos

és félelmetes hitek, közöttük a vámpírhi-edelem és Nosferatu alakja. És itt sugall valamit, ami más dimenzióba helyezi a regényt. Nosferatu lehet az alapja egy új emberfajnak, a rossz ember típusának, aki az egész világot megfertőzheti.

– *Ez miért fontos?*

– A regénynek számos olvasata van, az egyik a gyarmattartó brit birodalom jövőjét is előrevetíti. A hanyatló viktoriánus korban 25 millió négyzetkilométer a birodalom alapterülete, van 400 millió lakosa és a világ legnagyobb hatalma. Ugyanakkor már megjelenik a színen az Egyesült Államok és Németország, vagyis a konkurencia. A regényben is kívülről jön a rossz, amely megfertőzi a civilizált világot, de szerencsére a tudós, művelt világ visszaveri, és egy krimiszzerű harcban legyőzi a támadót. Ez az a korabeli olvasat, amellyel a politikai elit támogatását is elnyerte Stoker. De ott van a társadalmi olvasat is, amelyben a viktoriánus erkölcsöt (melynek a munka, a jóság, a tisztaság, a család, a morál, a becsület a fő értékei) szembeállítja a perverz, aljas, mégis rendkívül vonzó erotikus figurával, Drakulával. Stoker a cenzúrát úgy tudta kijátszani, hogy a Vérgróf tetteivel, mondanójával mindig erkölcsi szövegeket állít szembe, például van Helsing, a konzervatív holland orvosprofesszorét, a művelt és óvatos Seward doktorét, vagy a főhős Harkerét, aki a naplójában hűségesen csak a feleségéről beszél.

– *És miért rajongtak a könyvért a korabeli olvasók?*

– Hogy az egyik legnyilvánvalóbb okot megvilágítsam, felidézek egy jelenetet a könyvből. Három gyönyörűséges vámpírlány kacarászva évődik Harkerrel, míg ő félig lehunyott pillái mögül figyeli a tüneményt. Az egyik vámpírnő a férfi fölé hajol, hogy kiszívja a nyakát, de az aktus nem történhet meg, holott a hősszerű Jonathan szenvedélyesen, dobogó szívvel várja. Mindezt azután, hogy leendő feleségének, Minának írt pár perccel korábban hűségétől csöpögő leve-

let. Van tehát egy túlfűtött szexuális hangulata a viktoriánus Angliának, amit zseniálisan megérezett Bram Stoker.

– *Ráérezett a szexualitásra és a politikai párhuzamra, de volt még egy aduász a kezében. Mitől ennyire letehetetlen a könyv?*

– Nagyon elkapta a ritmust is. Még akkor is, ha mai szemmel nézve már néhol lassúnak, érdektelennek érezzük a regényt. Stephen King találóan állapítja meg: „a könyv segítségével egy túlfűtött, lihegő mozdonnyal száguldunk át a viktoriánus Anglián”. Oscar Wilde a század legszebb regényének nevezte, Conan Doyle pedig, a vetélytárs azt tartotta hihetetlennek, hogy egy ilyen hosszú regényben hogyan képes Stoker ennyi izgalmat összesűríteni. Való igaz, hogy a szerző a szerkesztésben is zseniális volt. Kaleidoszkópszerűen van összerakva a regény. Van benne naplórészlet, emlékirat, újságkivágások, és modern eszköz, például a rendőri jelentések alkalmazása. Ezek a történetek kiegészítik egymást. Közben nagyon gyorsak a vágások, rendkívül sebes a történetmesélés. Ez nem véletlen, gondoljunk csak bele, 1895-ben a Lumière-fivérek felfedezik a mozgóképet, megtartják Párizsban az első mozivetítéseket. Stoker hamar megismeri a felgyorsult Amerika tempóját is, hiszen az 1880-as évektől rendszeresen jár New Yorkba a Lyceum Színház irodalmi titkáráként. A metropolisz lüktetése magával ragadja: az autók, az újságok, a gépek, a modern élet. És ebben a felpörgött ritmusban írja meg a regényét is.

– *Állítólag akkoriban Angliában (főleg arisztokrata körökben) sikk volt a vámpírokban hinni.*

– Az 1800-as évek végén a legkülönbözőbb titkos társaságokat alapították, hogy amiről a való világban nem lehetett gondolkodni, arról föld alatt lehessen. Ilyen volt például az Aranyhajnal Társaság, amelynek Stoker is tagja volt – Yeats-szel és sok más divatos figurával együtt. Ha nem is konkrétan a vámpírokban hittek, de abban igen, hogy van egy párhuzamos, másik világ, ahol működik a mágia. Ennek oka egyszerű – a viktoriánus élet minden területe túlszabályozott volt: a munka, az otthon, a család. Olyan filmfelvételek maradtak meg a korból, hogy fehér ruhás lányok bicikliznek London központjában, és a fiúk azt várják, hogy a leányok bokája kilátszódjék egy pillanatra. A polgári családokban posztóharisnyát húztak a zongoralábakra, hogy a fiúk ne fantáziáljanak „róluk”. Mind-

eközben a házasságtörés mindennaposnak számított, és dugig voltak a kuplerájok. Ez a képmutatás Stoker számára nyilvánvaló volt. Az író bemutatja, hogy van egy jó és szép élet, de mindig ki lehet nyitni az ajtót, ahol az ismeretlen, a perverz, a vágyott és elfojtott szexualitás vár ránk. És ennek a könyvnek minden korban megvan a maga olvasata minden társadalmi réteg számára. Van például homoszexuális, AIDS-es vagy pedofil verzió, de van Blacula, van Spermula és van Japula is, és még sorolhatnám a végtelenségig.

– Ön több mint 25 éve két rémnek szenteli az

életét. Nemzetközileg elismert Vlad Tepeș- és Drakula-szakértő. Mit gondol, miért alakult ez így? Van valami személyes kötődése a vérhez?

– A háború végén születtem. A szüleimnek Marosvásárhelyről Pápára kellett menekülniük. Egy éves voltam, amikor beteg lettem, súlyos asztmás. Egy katoniorvos vizsgált meg, és azt mondta, azonnali vérátömlesztésre van szükségem. Igen ám, de abban az időben még nem volt vércsoport-meghatározás. Mondta is az orvos, hogy ez rizikó, vagy belehal a gyerek a vérátömlesztésbe vagy sem, de mást nem lehet tenni. Édesanyámtól kaptam vért és a dolog működött. Hál' Istennek nullás vércsoportja volt. Negyedévenként az ő véreből kaptam két és fél decit három-négy éven keresztül. És így életben maradtam. Közben a család hazakerült Erdélybe, én meg bekerültem az orvostörténeti legendáriumba, mint azon kevés gyerekek egyike, akin sikeres és gyakori vérátömlesztést hajtottak végre. Én lettem a „Farkas-eset”.

Szederkényi Olga 1975-ben született Dunaújvárosban. Jogászként végzett, 14 éve újságíróként dolgozik. Évekig a Magyar Televízió brüsszeli tudósítója volt, jelenleg a Magyar Rádió külpolitikai riportere.

HOLLAMVE RÉS

Cserna-Szabó András

TORONYEMBER **(Szomoró az emlékek szárnyán)**

Aki elolvassa Kellér Andor csodálatos könyvét, az Író a toronybant, az rögvest beleszeret a Sütő utcai önimádó dandybe, a magyar irodalom Méltóságos Urába, a legendás Szomoró Dezsőbe. Aztán magát Szomorót kezdi olvasni, és ez már nem olyan egyértelmű ügy. A legtöbben egyszerűen lepattan-
nak Dezső arisztokratikus és artisztikus, túldíszített („aranyfürdő” – mondja Ignótus Szomoró nyelvéről), maníros, szent unalommal telített, megzenésült, egoista szövegeiről. Nem volt ez másként a mester

életében sem, Kellér írja, hogy „Szomorónak mindössze néhány száz ínyenc hódoló jutott, köztük is sok bájolgó széplelek és kigyulladt kékharisnya – a legtöbb hívét ismerte és utálta.”

Mi, kései hívei, bájolgó széplelek az utókorban, szeretjük úgy hinni, hogy kiválasztott nép vagyunk, akik képesek az unalom és a rokokó vastag habjai alatt meglátni a szabad, mindentől független, tiszta művészetet. Az irodalmat, ami valóban önmagáért van – nem a sikerért, nem a történetért, nem a szóra-
koztatásért, nem az igazságért, nem a pénzért, nem a tanúságtételért, hanem egyes egyedül csak az irodalomért.

Szomoró kívülálló volt, 17 évig még földrajzilag sem tartózkodott a magyar irodalomban, 20 évesen a behívó és a szerelmi bánat (Jászai Mari) elől Párizs-
ba szökött, és csak 1907-ban térhetett haza. De utána sem illett bele a honi literatúra egyetlen irányzatába, klikkjébe sem: nem volt se népi, se urbánus, se realista, se szimbolista, se naturalista, se avantgarde, se semmilyen. Valójában nemesi irodalmat művelt, nem kicsit megkésve. Udvari költő volt a saját, egy-
személyes királyságában. És igazából nem is kívülálló, hanem „felülálló”, mert felette állt az (irodalmi) életnek, szó szerint felette, a toronyban élt és alkotott – a gyakorlati élettől szűz márványkezekkel. A betűgyári plebszet mélyen lenézve az elefántcsonttoronyban. Ő volt a Toronyember. Annyira magasán volt, hogy onnan mindent látott, nem kellett bepiszkolnia köpenyét az utca mocskával – úgy írt kritikát egy zeneakadémiai koncertről vagy regényes tudósítást a francia hadszíntérről, hogy közben ki sem mozdult a lakásból.

Milyen jellemző arisztokratikus és gyermeki naivitására, kényes tömegszonyára, élet-, politika- és történelemidegen lényére ez a kis rész a Tűzijáték című 1934-es írásából: „a szívem mélyén, igazság szerint, azzal a szegény jó pocakos XVI. Lajossal éreztem együtt, aki naplót vezetvén uralkodásáról, egyszerűen azt írta be ebbe a naplóba a Bastille bevételének estéjén: *a mai napon nem történt semmi*. Tudniillik kritikai érzékem s emberbúvárlatom előtt ez a királyian flegmatikus, királyian tájékozatlan s e földi dolgokat a legmagasabb csúcsokról figyelő szemlélet sokkal értékesebbnek, finomabbnak és előkelőbbnek tűnt, mint a felelőtlen és kritikátlan s még tájékozatlanabb tömegindulat és roham, mely ledönt egy olyan várkastélyszerű gyönyörű épületet, amilyen némely korabeli metszeteim tanúsága szerint, a Bastille palotája volt.”

A francia forradalom a tárcatéma, de persze megint önmagáról ír: finom, királyi, flegmatikus, előkelő, a földi dolgokat magasról, érdeklődés nélkül szemlélő... (Kit érdekel a koszos nép szabadsága, mikor tiszta szellemem függetlensége a tét?)

Mert bármilyen műfajban, bármilyen tárgyról értekeznek is, pillanatok alatt visszatalál igazi és egyetlen szereleméhez: önmagához. Szomorynak ugyanis csupán egyetlen témája van: Szomory. Szinte minden sorára igaz, amit Kassák írt róla: „Vérrel írt és selymekkel és tűzijátékokkal eltakargatott önvallomás.”

Kőbányai János a kevés kései híveknek szerkeszti a Múlt és Jövő kiadó Szomory-sorozatát, immár a 7. kötetnél jár a vállalkozás. (Tudjuk, egy felhőn ülve a mester minket is utál, monoklis arcán méla undor, hiszen a tiszta irodalom nem azért van, hogy olvassák, pláne nem azért, hogy – széplelkek, kékharisnyák – rajongjanak érte.) A 7. kötetben újságprózák kaptak helyet 1911-től 1940-ig, de döntő többségükben a harmincas évekből. A Nyugat, a Pesti Napló, a Pesti Hírlap, Az Est, a Színházi Élet, az Újság lapjain jelentek meg ezek az írások.

Műfajukat tekintve vegyesek: kritikák, tárcák, cikkek, jegyzetek. Dezső „turistairásoknak” nevezi őket, olyanoknak, amelyeneket „az ember, hevenyészve, lefirkál egy szál papírra, mikor kirándulásában felér egy alpesi hegycsúcsra, a felkelő nap bíbormáglyái alá, hómezők között”.

Lényegüket tekintve azonban azonosak: szomorizmusok.

Mert írhat Dezső Daudet-kritikát vagy emléksorokat Lisztről, hangulatképe-

ket a strandról, a Nyírségről, Balatonfüredről vagy Jászai Mariról, de az igazi téma mindig önmaga. Saját szobrát faragja, színezi szinte mániákus részletességgel. A könyvkritikából a keresztény iskolába íratott zsidó fiú szenvedésének rajza lesz; Liszt kapcsán a zeneakadémista Dezső lép elének; Apponyi, Ábrányi és a Pesti Napló szerkesztőségének felidézése közben a 17 éves, ifjú titán hírlapíró Szomory ugrik hirtelen a színpad közepére. Jegyezzük meg, nem kevés önimádattal: „tizen-négy esztendő tüneményes virulásom, egy hófehér arc titánvörös fürtökkel leöntve”, „Gyönyörű nyakkendőket kötöttem egy olyan magas gallér körül, hogy alig tudtam forgatni a fejemet s a cilinderem, féloldalt csapva, a sugaraival fénylett.” – Az ember azt mondaná, egy gróf! (...) – Az ember azt mondaná, egy herceg.” Ekkor már az amúgy nem szégyellős szerző is elpirul, és hozzáteszi: „ami már irreálisnak hangzott”. Nem véletlenül jegyzi meg egy tárcában Bujdosó tanár Szomorynak: „Felesleges, hogy minduntalan és minden alkalomkor visszakanyarodjon önmagához...” Pedig dehogy felesleges, nem „visszakanyar” ez, hanem maga a mű.

Az Emlékek szárnyán című gyűjteményben megannyi régi, apró emlékforráscsere kerül nagyító alá. Szomory (született Weisz Mór) ifjúkora a szülői házban, a Király utca 37. alatt. A jómódú apa dédelgetett kedvencének első darabja, A nászjé. Az apa Bösendorferjének zengő lelke. A Nemzetiben való debütálása (Péntek este), miközben ő szegényen és búsan egy párizsi szállodában kuksol. A párizsi évek heroikus éhezése és honvágya. A szomorú rue Mazagran rossz illatú kis garniszállodái. A mártírfejú, boldog és szörnyű emberpéldány, Verlaine, ahogy a Voltaire kávéházban abszintrészen bömböl. Egy Luxemburg-kerti pad, ahol este a fiatal író francia regényt fordít éhbérért. A megszőkített Mona Lisa rejtélyes mosolya. A dieppe-i tengerpart, valamint a normandiai almák és keblek gömbölyű hasonlatossága. Ady, aki magyar lányokat cipel fel Konstantinápoly utcai szobájába. Az ifjabb Dumas ravatala és egy piros-fehér-zöld szaggal felékesített koszorú. Rippl-Rónai karcsú nője (vázával). A szabadságharcos

Türr István, ahogy Mikszáth apró kis levélbetűit silabizálja. A csillogó-nyüzsgő Párizsból hazaszökő Szabolcska Mihály. A szegény, csendes és szomorú örök Róma, a Constanzi Színházban a Tosca első előadása. Egy műtét halálélménye. És így tovább. Megannyi ódon lélekereklye, melyeket Szomory olykor többször is leporol, újra és újra nekiáll, hogy (szembeszállva az eltűnt idővel) tökéletessé tisztítsa, legendává csiszolja a múltban talált tárgyat. Különösen Liszt-élménye nem hagyja nyugodni, folyton vissza-visszatér mesteréhez – színezi, faragja, cizellálja az emléket, egészen addig, míg Liszt tanítványából végül Liszt fia lesz. Még születése körülményeibe is belekavarja a hangok nagy tanárját. Tudniillik, egy alkalommal úgy emlékszik, hogy mikor megszületett – természetesen csodaszép csecsemő volt, akitől mindenki elájult: rózsaszínű, kövér barack az élet fájáról –, a dajkája büszkén kirohant vele a Király utcára megmutatni a világnak ezt a gyönyörűséget. Éppen arra jött Liszt Ferenc Podmaniczky Frigyesse, akik megpaskolták, megszagolták, sőt kijelentették: „Ejnye, be jó szaga van!” A kis Mór állítólag ekkor határozta el, hogy zenész lesz.

Jegyezzük meg, Kőbányai János pompásan megszerkesztette ezt a kötetet. Nem azt a kézenfekvő és egyszerű rendezési elvet alkalmazta, hogy kronológiai sorrendbe állítja az írásokat megjelenésük szerint, hanem egy furfangosabb és szebb megoldást választott. Az emlékek időbelisége szerint fűzte fel az írásokat, így szinte egy komplett életút áll össze a kötetben, az utolsó mondatok például így hangzanak, már a csaknem a halálból: „Még egyszer kinézek az ablakon. Ez még mindig a függőkert, a fák lombja, a bástyafal csillogó üvegkockáival, a hold! De már nem ezen a földön.”

Szomorót nem a kártyavárként összedőlő élet vagy a hamuvá porladó mű érdekli. Csak az emlék, az örök emlék, a mindig újra- és újraélhető emlék íze, illata, érintése. Egy Heine-mondaton („A malom összeomlott s nem maradt meg belőle csak a szél.”) így tűnődik: „Oh, a szél, éppen ez az, tessék belátni, ami fontos a nagy romok körül, az illatos szél, ami átfújja a márvány törmeléket s a vad növéssű repkényeket rajta lágyan meglebegteti...”

A folytonos Proust-párhuzam Szomorival kapcsolatban magától értetődő. De hogy ez valójában milyen erős kötődés volt (sőt, verseny), arra Kőbányai talált egy remek forrást, Hubay Miklós 1974-es emlékezését. A Lukács fürdő udvarán me-

sélte Szomory Hubaynak, hogy „amit elért, a dicsőség, füst és pára, nem érdekes, bagatell! – az igazi tét más volt, egy világirodalmi tét: az ő elsőbbsége Prousttal szemben. De erről csitt! Ezt a játszmát ő elveszítette.” Pedig a nyolcszázas évek végén még nyeresre állt, gondolta Dezső, Párizsban „a szomorizmus teljes fegyverzetében, amelyből akárhány proustizmus bőven kistafírozhatta magát”.

A dicsőség valóban füst és pára, a tét tényleg nagyobb volt. Még a „világirodalminál” is nagyobb. A tét a „szent ügy” volt, maga az írás. „Az egy szent dolog, mert az az ember szenvedését örökíti meg, ha csakugyan szépen szenvedett.” Valósággal dühöng a mester, mikor dr. Hütl Hümmér orvosprofesszor egy olvasói levélben (a Nyugatban) „sebesen dolgozó írónak” nevezi. Engem? – ordít Szomory. Engem, „aki köztudomás szerint heteken át ellihegek egy szó, egy szín, egy árnyalat után, aki úgy hangolok föl két szónyi csengést egy mondatban olykor, mint egy hangoló egy egész zongorát”?

Szomory Dezső szépen szenvedett. Mesésen, magányosan, magasan. Amit írt, szent dolog, mert ezt a szép szenvedést örökíti meg.

(Múlt és Jövő, 2011, 468 o., 3800 Ft)

Cserna-Szabó András 1974-ben született Szentesen. Novellista és gasztronómiai újságíró. Eddig nyolc prózakötete jelent meg. A Magvető kiadó szerzője. Az új Hévíz folyóirat prózaszerkesztője.

Létezik egy huszadik századi alternatív irodalmi kánon, amit rendszerint a legújabb írói generációk formálnak, és tagjai egy idő után helyet szorítanak maguknak a középiskolai tananyagban is – körülbelül ez zajlott ebben az évtizedben Hunyady Sándorral, Somlyó Zoltánnal vagy Nagy Endrével. Szomoró Dezső a ködlovagok között is kívülálló. Nem valószínű, hogy egy dokumentumfilm vagy egy emlékév vagy egy nagy sikerű színházi bemutató a helyére teszi a szélesebb közvéleményben. Pontosabban könnyen lehet, hogy

mindig is a helyén volt: az irodalmi ínycseck és wannabe-ínycseck asztalán.

Maga a film is Szomoró ismeretlenségének rabja. Ami nem is hiba. Be kell mutatni, ha már nem ismerik. A nagyasszony és a Hermelin szerzője ugyanis lehetett bármilyen sikeres színműíró, ha ma valamelyik darabját eljátssza egy színház, a műsorfüzetben egyszerűen muszáj 3-4 sort arra szánni, hogy elmondják: miért érdekes, miért jó, Jászai fiúja volt, sokáig élt Párizsban – és el kell hangoznia a „kívülálló”, az „elefántcsonttorony”, a „magányos”, a „szecesszió” és a „zeneiség” szavaknak is. A film alkotói tudnak erről a keresztről, nem is nézegetik, hanem hopsz, föl a vállra, ha ez a meló, akkor ez. Meg is oldják elegánsan: a műből a kötelező körökkel együtt se lett magyaróra.

Ehhez a három interjúalanytól kapnak segítséget: Balikó Tamás és Kiss Csaba rendezők a színházi Szomoróról beszélnek, a tárgyban esszét is írt Térey János költő pedig főleg az alkotói karakterről beszél. Átsüt rajtuk a lelkesedés – máris a Szomorót nem ismerők érzik magukat kívülállónak: a folyamat végén megszületik a kíváncsiság, egy ilyen dokumentumfilmnek pedig pont ez a küldetése.

Érdekes dolgok hangzanak el a darabjainak próbáira megrögzötten bejáró és ott a teljes stábot nyomasztó Szomoróról; érdekes, hogy a szerző, a szövegén keresztül, még ma is komoly kihívások elé állítja a színészeket (Kiss Csaba azt mondja, hogy a szövegek annyira agresszívan zeneiek, hogy néha azt érzi, még a rendezői instrukciókat is énekelve kéne elmondania), hogy Szomoró-

monológnál a színésznek csak két útja van: vagy indulattal, vagy a zeneiséget hangsúlyozva tolmácsolja a burjánzó mondatokat – de a három megszólaló közül talán Térey mondatai keltik fel leginkább a kíváncsiságot. Ő az emberről is beszél, aki rájár a nemzet nagy művésznőjére, a nála lényegesebben idősebb, neki írói nevet adományozó Jászaira; aki konkrét élményanyag nélkül képes írni a háborúról, tehát – mondja Térey –nemcsak nyelvi géniusz, hanem világteremtésben is erős, valamint komoly problémafelvetései is vannak – pl. az eutanázia kérdése először nála jelenik meg a magyar irodalomban.

A 2009 óta a Duna TV-n többször is sugárzott dokumentumfilm a Nemzetiben és az Új Színházban futó (futott) előadásokból és a velejéig pesti író Pestjéből mutat bevéágásokat, interjúhelyszínek a Centrált választják, okos, intelligens, nem tolaodó, és el is éri, amit akar. De mi van, ha aztán kézbe is veszünk egy Szomorót? A film által megpuhított ember ilyenkor szemtől szemben áll az íróval, mint egy westernfilmben. Kétszemélyes játék, a külvilág nem létezik. Az olvasó többnyire rájön: talán a dokumentumfilm alkotói is többre becsülték őt, mint maga az író a tornyából. A filmesek az olvasás alatt már nem foghatják a kezét, és egyedül kell megküzdenie az attitűddel, az erőszaktevő zeneiséggel és még sok mással, ami miatt ezt a remek író soha se fogják olcsó sorozatban kiadni és újságosnál árulni 1290 Ft-ért. Ami a Karinthy-, Krúdy-, Móricz, Kosztolányi-képhez nem méltatlan, a Szomoró-képhez viszont nagyon is.

A filmben elmondják, Szomoró Dezső hova álmodta meg a sírját: messze mindentől, ne járjon arra villamos, szomszédok se legyenek, a temetésről ne számoljon be a sajtó, senki ne szóljon egy szót se, csönd legyen. Ki az, aki ezek után ne lenne kíváncsi arra, amit ír? Viszont ha a kezébe kerül a könyv, mint mondtam: már csak kevesen tartanak vele tovább. És minden marad a helyén.

Szomoró Dezső zenéje – dokumentumfilm, 24 perc, 2008. Rendező: Huszár Diána.

Producer: Koller István, Sándor Csaba

Szálinger Balázs (Keszthely, 1978) költő, legutóbbi kötete: *Köztársaság* (2012)

Turi Márton

**KIK SZABADON ETTEK-HALTAK,
AVAGY A DICSŐ MÚLT (NEG)ÉDES UTÓÍZE**
(Fehér Béla: *Kossuthkifli*)

Hogy a Jókai Mór-regényekben körvonalazódó történelemszemlélet még napjainkban is jelentős hatással bír azokra a különböző megközelítésmódokra, amelyeken keresztül az 1848-49-es forradalomról, ezen keresztül pedig nemzeti identitásunkról képet alkotunk, az valószínűleg sokak számára ismert. A kulturális emlékezet azonban hajlamos megfeledkezni arról az érdekes tényről, miszerint az irodalmi kánon halhatatlan alakja nem csak a szabadságharc eszméjének volt elkötelezett híve, hanem a

hazai konyhának is – pedig erről a kulináris örömhöz fűződő bensőséges viszonyról nem csak a szerző kevésbé ismert publikációi, hanem a róla elnevezett különböző ételek (bableves, torta) is tanúskodnak. Legjobb tudomásom szerint azonban Jókai sajnos nem tett kísérletet a két magasztos tárgykor, vagyis a hazafias pátosz és az étkezés nyújtotta gyönyör művészi egyesítésére – egy csaknem pótolhatatlan irodalomtörténeti hiányt hagyományozva ezzel az utókorra.

Legnagyobb szerencsénkre azonban Fehér Béla magára vállalta azt a hősi feladatot, hogy betölti ezt a fájó szellemi űrt, és megkísérli a magyar történelem eme sokat foglalkoztatott korszakát annak gasztrokultúráján keresztül (és persze a feladathoz illő humorral) bemutatni. Ehhez minden eszköz rendelkezésére állt, hiszen azt már Fehér korábbi írásaiból is tudhattuk, hogy szerzőnk nem csak az ételek nagy kedvelője és szakavatott ismerője (gondoljunk csak a tavaly megjelent, Cserna Szabó Andrással közösen írt *Ede a levesben* című kötetre), hanem emellett egészen kiváló humorérzékkel is rendelkezik. A négy éven át tartó küzdelem végül az idén tavasszal megjelent *Kossuthkifli* alakjában hozta meg eredményét; egy örült kalandokban bővelkedő, a szabadságharc kései szakaszában játszódó áltörténelmi regényt – egy egész országon keresztül ívelő road movie-t, főszerepben a címbeli pozsonyi kiflivel, illetve annak közeli rokonával, a diós-mákos bejglivel.

A *Kossuthkifli* 1849. május 4.-én veszi kezdetét, nem sokkal az oroszok hadba lépését megelőzően, vagyis a végéhez közeledő a szabadságharc voltaképeni fordulópontján – az egész ország sorsát befolyásoló események helyett a hangsúly mégis néhány hétköznapi kisemberen van, kiknek élete többnyire az említett sütemény körül látszik forogni. Vödric Demeter pozsonyi cukrász

ugyanis az említett napon levelet kap rég nem látott debreceni ismerősétől, aki 15-15 diós és mákos bejglit rendel tőle közlegő születésnapjára. Az öreg „cukkerbakker” azonban nem várt problémákkal kénytelen szembesülni: a hadiállapotok miatt szünetelnek a postakocsijáratok, ráadásul hirtelen felindulásból lányát, Estillát is kitagadja, miután rajtakapta szeretőjével, a kétes erkölcsű Swappach Amadé őrnaggyal. A fanatikus Kossuth-hívő (egyúttal a Jókai-féle lendületes nemzeti érzület remek paródiáját nyújtó) Amadé azonban váratlanul felajánlja, hogy elviszi a ládányi bejglit Debrecenbe – az ártalmatlan ajándék mögött ugyanis nemzetellenes konspirációt sejt.

„A haza most véres csatamező. Bátorságpróba, még inkább hőstett eljuttatni néhány rúd beuglit az ország túlsó felére” – fogalmazza meg Amadé a nemes feladatot, amelynek megkezdése előtt azonban még gyorsan ellopja haldokló apja, Swappach Ferdinánd teljes vagytonát – hiszen nem csak a haza becsülete, de egy debreceni út is meglehetősen drága. A probléma azonban ott kezdődik, hogy a nem éppen szeretetteljes gondoskodásáról elhíresült apa csak környezete megtévesztésének céljából sziesztázik a halálos ágyban, főállásban valójában a császári titkosszolgálat nagyon is ereje és hatalma teljében lévő vezetője. Ennek következtében pedig kezdetét veszi egy burleszkfilmbe illő üldözés, élen a rejtélyes bejgli-összeesküvést leleplezni igyekvő Amadéval és társaival, nyomukban a két apa (a bosszúszomjas Swappach és az aggódó Vödric) vezette halottaskocsival. A napokon keresztül húzódó hajszát végül a Swappach család fatális egymásra találása zárja le, mindaddig azonban a legváltozatosabb eseményeknek lehet szemtanúja a bizarr kompániához társul szegődő olvasó: a romantikus történetek és vérbő kalandregények jól ismert fordulatai mellett helyenként még a kísértethistóriák és népmesék világa is megelevenedik – rövid időre felbukkan például Ludas Matyi és János vitéz, de a regény talán legjobb, Bulgakovot idéző jelenetében egy vasorrú bábának és beszélő állatoknak álcázott orosz előörs is tiszteletét teszi.

Már a meseszerű elemek térnyerése is jelzi, hogy a *Kossuthkifli* korántsem törekszik történelmi hűségre. A szerző ugyan meghagyja az egyes eseményeket a felszínen a maguk tényszerűségében, a köztük lévő helyet azonban fantasztikummal tölti ki; az isaszegi ütközetet például óriásokkal, halottakból kirepülő lelkekkel

népesíti be. Hiába vagyunk így a szabadságharc kellős közepén, az mégis mintha csak egy távoli (bár kétségtelenül aprólékosan kidolgozott) díszlet lenne, amelyben már Kossuth is inkább csak sekélyes retorikai alakzatként, indulatszóként és divatos márkanévként van jelen, mintsem valós történelmi személyként. A habkönnyű történet cukros máza alól időnként persze komolyabb kérdések is felsejlenek, még ha legtöbbször csak a paródia szintjén is: a Jókai-féle idealista elképzeléssel szemben itt például közel sem egyoldalú a szabadságharc eszméjének megítélése. A háborúban meggyötört nép igazából már csak egyet akar: végre egy jót enni. Habár a szükséges alapanyagok hiányoznak, egyre gyakrabban hangzanak el különböző pikáns receptek a forradalom véres forgatagában, ahogyan a gasztronómia egyre inkább átveszi a történelem kitüntetett helyét. Hiszen ahogyan azt Vödrics is megjegyzi: „A főzés mestersége fölötte áll a háborúnak.”

Emelkedjék azonban bármilyen metafizikai magasságokba is a konyhaművészet, a beigli kockázatos szállítása ettől még joggal tűnhet az olvasó számára teljesen céltalan és értelmetlen cselekedetnek – logikus tetteket azonban a *Kossuthkifli* szereplőitől hiába is várnánk. Szándékosan eltúlzott, egyoldalú papírmásé figurákkal van ugyanis dolgunk, akiken bármifajta lélektani mélységeit számon kérni úgy érzem méltánytalan lenne. A szerző kreativitását dicséri, hogy ezeket a felszínes karaktereket (néhány kivételtől eltekintve) sikerült emlékezetesre megalkotnia, és ez nem utolsó sorban azoknak az eredeti beszédmódoknak köszönhető, amelyeken megszólalnak: a naiv Estilla és idős kísérője, a bőbeszédű Karola grófnő romantikus regények kliséiből építkező mondatait mintha csak Sárbogárdi Jolán írta volna. Szintén érdekesek (bár kissé önisméltó) Amadé hazafias rigmusai is, amelyek egy gögös (sokszor erőszakos tettekbe is átforduló) bikkfanyelvűvé állnak össze – egyben egy finom áthallással azt is sejtetni engedve, hogy hétköznapi nyelvhasználatunkban ezek a hangzatosnak szánt forradalmi szólamok sokszor teljesen kiüresednek.

A *Kossuthkifli* legnagyobb erénye egyértelműen ez a tarka, saját csináltságát tüntetően előtérbe helyező nyelvezet, amelyben számos intertextuális (elsősorban Petőfi, Vörösmarty, és persze Jókai műveire vonatkozó) utalás mellett ugyanúgy megtalálható a debreceni és felvidéki tájszólás, mint különböző régies kifejezések (delizsánsz, ferslóg) és idegen eredetű szavak, mi több, néha még egy

teljesen érthetetlen ősmagyar beszéd is felhangzik. Amennyiben az olvasó képes úrrá lenni kezdeti zavarán, valószínűleg örömmel adja át magát ennek szándékolt archaikussága mellett is alapvetően modern, jó értelemben idegen (és nem elidegenítő) nyelvnek, amely még gyengébb pillanataiban is megtartja a élvezetesség teszi regényt. Ilyenek ugyanis kétségtelenül akadnak: Fehér helyenként például mintha több műfaji kódot és cselekményszálal halmozna egymásra, mint amennyit kreatívan játékban képes tartani, de a regény utolsó két fejezete is meglehetősen erőltetettnek hat – mintha a Debrecenbe végül nagy nehezen megérkező megmaradt szereplőkkel együtt maga a szerző is kissé elfáradt volna.

Fehér Béla remek (helyenként egyenesen Rejtő Jenő vagy Szerb Antal tollára méltó) humorról és finom (ön)íroniáról árulkodó, kifejezetten izgalmas és eredeti (mű)nyelven megszólaló „hazafias kalandregénye” azonban kisebb hiányosságai ellenére is szórakoztató olvasmány, amely akár még némi önvizsgálatra is ösztönözheti az erre fogékony befogadót – a Kossuthkifli végső soron ugyanis arra emlékeztet, hogy gondoljunk bármit is önmagunkról, magyarságunkról, megszenvedett múltunkról és jövőnkéről, nem árt, ha időről-időre képesek vagyunk (akár teli szájjal is) egy jóízűt nevetni magunkon.

(Fehér Béla: *Kossuthkifli*, Magvető kiadó, 2012, 3490 Ft)

Ezek, a költő előző kötetének (Nostradamus menyegzője, 2004, Pannon Tükör Könyvek) mintegy utóhangjaként is értelmezhető új szövegek koherens rendbe illeszkedve fűzik tovább a modern és rendkívül profán apokalipszis képeit.

A lírai én sok arcát mutatja meg, versről versre vált alakot, többször megrétfálja az olvasót. A prófétálás ereje többször átüt a sorokon, és higgadtan jelenti ki a kijelenthetetlent. Világok pusztulását, a létező lények elkerülhetetlen számonkérését és az eljövendő új élet önfeledtségét is látjuk, akár-

csak korok és eszmék párhuzamait és egyben a megmásíthatatlan jövődelés beteljesülését. „Az istenkirályok városa előtt, / levetkőzöm a személyes ént, / ki-iratkozom az élők sorából, / vesszőfutásom véget ér.” (A lélek nulla foka)

A kötetben több rétegben kerül az olvasó elé az „egész”: a fizikai sík profán elemei beépülnek a „szent” transzcendens képei közé, így alkotva meg azt a kontrasztot, ami képes akar lenni az olvasó felébredésére. Eszerint a szöveg elegendő eszköz a mindenkori kiválasztott kezében ahhoz, hogy az idősíkok között hidat képezzen, emlékeztessen a múltra, értékelje a jelent és feltárja a jövőt. A próféta hol magában gondolkodik, hol valakivel kontaktusba lépve kommunikál. Közlései sokat sejtető fragmentumok, melyet az olvasó meglévő tudásának segítségével kerekít egész képpé. Olykor filmszerű etüdok peregnek a szemünk előtt a prózaversek sokrétű „forgatókönyveiből”. Nem véletlen, hogy filmes utalások is találhatóak a kötetben, olyan címeikkel, mint a Cortázar-novellából kiinduló, Antonioni-féle Nagyítás vagy Lars von Trier Európája. „Mire tízig számolok, Európában leszel.” (A vallatótiszt tekintete) Tóth Imre teremtett világai Zalaegerszeg főterétől (Dísz tér), Berlinen át (Berlin, 1985) egészen az univerzumig terjednek (Szaturnusz fia).

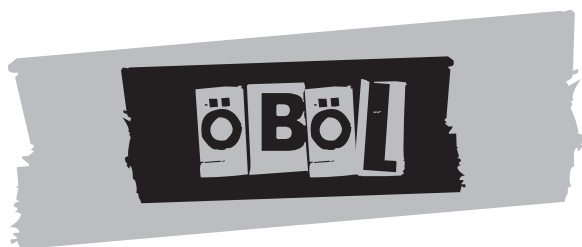
Megkapóak a lírai én már említett szerepváltásai. Hol teremtésrészek és emberi lelkek beavatott avatárjaként – „De másokról tudhatok bármit. Mit éreznek éppen, mire gondolnak...” (Világok őre), hol a háborúkat megjárt vagy épp a fronton harcoló katonaként látjuk viszont. „Az embernek nem marad más vágya, / csak felugrani, rohanni előre és löni, löni, löni” (A gyalogság). A lírai én kérdéseire általában bizonytalan válaszok jönnek, vagy éppen nincsen válasz. E szituáci-

ók azt sugallják, semmi sem biztos, a sors és a teremtő még kivár. Várja, hogy mi, teremtmények mi felé változunk. Tóth Imre kötetének versei azt sugallják: most még semmi se mindegy.

A verseskötet nyelvezetére többek között a már említett egyszerűség, vett nyelvi puritánság mellett a Pilinszkyt megidéző apokrif-jelleg, illetve a Weöres Sándor és Hamvas Béla keze nyomán kanonizált nyelvi spiritualitás érződik. A költő több szálát tartva kezében szépen ötvözi az archaikus és titkos nyelveket, letűnt világok már-már feledésbe merült jelrendszerét a modern kor sajátosságaival.

A mindenkori Írás itt már nem csupán a Bibliát, hanem a létező összes szent iratot jelenti, melyekbe a lírai ének, ennek a különös lélekvándornak szabad betekintése van. Sőt, ő maga is teremt, alkotja, írja a történeteket. „A kézirat nem, csak a test ég el egészen.” (Teljes elsötétítés) Ezért is kell megbecsülni ezt a könyvet. Mintha valami olyan célja lenne, hogy az olvasó emlékezetén kersztül átmentse a jó-rossz emlékeket, okulásul a jövő nemzedékeinek, akik talán túlélnek a világégést, és bearanyozódnak a rájuk váró (földi) mennyországban.

Tóth Imre: A lélek nulla foka (Parnasszus Könyvek / Új vizeken, 2009)

Szántó Endre

SZÁZ ÉV MOZI HÉVÍZEN (első rész)

Hévízfürdő virágkora, „boldog békeévei” 1905-ben kezdődtek el, amikor ifj. Reischl Vencel 35 évre bérbe vette a fürdőt a kötelezettségvállalással, hogy nemcsak a szállodaépületeket, hanem a tó fölötti fürdőépületeket is újjáépíti. A közművesítés első lépése 1911-ben az *áram bevezetése* volt. Először egy motort és egy áramgyűjtő készüléket üzemelt be, de ez nem volt elég. Így aztán már 1911-ben szerződést kötött a keszthelyi villamosművekkel, hogy vezessék ki Hévízfürdőre a 2x220 voltos feszültségű egyenáramot. Az áram ünnepélyes „felkapcsolására” 1911. június 1-jén került sor. Egy korabeli újság így számolt be az eseményről: „...este óta Hévízfürdő fényárban úszik. 9 ívlámpa szórja a fényt. Óriási embertömeg tolongott. A villanyvilágítás az összes szobákba, az összes folyosók és vendéglők, posta, távírda és igazgatósági irodába be van vezetve. Az igazgatósági épület eleje zöld gallyakkal volt feldíszítve és ott láttuk apró villanyégőtestekből kirakva: „Éljen Reischl Venczel”, akinek a nevéhez fűződik ez az új alkotás is.” Villanyvilágítást kapott a Sorgféle Szanatórium és a hozzá vezető út is. A közterek és sétányok pazar megvilágítása nagy esti „romantikára”, korzók rendezésére csábította a fürdővendégeket.

A lefolyó mellett állt, kopottas Jeruzsálem vendéglő épületét 1910-ben lebontatta az új bérlő, Antal Jenő, és a helyére 1911-re új, nagyteremmel és terasszal rendelkező vendéglőt és kávéházat épített *Alsó vendéglő néven*, „külön az úri osztály részére elsőrangúan, külön a köznép igényeinek megfelelően, de igen célszerűen berendezett helyiségekkel.”

Az Alsó vendéglő a sétányon lévő nagyvendéglő (a Cursalon) mellett Hévíz másik legkedveltebb éttermévé vált *Antal Jenő* okleveles gazdatiszt bérletében, akinek gazdasági szakismeretei nagyban hozzájárultak, hogy pincészetének országos hírneve lett. A fogattulajdonosok is nyugodt szívvel keresték fel a vendéglőt, mert az udvaron 40 ló számára épült istállóban pihentethették állataikat. Volt „automobil-garage”, sőt interurbán telefon is.

De ami esetünkben fontos: már az első évben 8-10 hetes időnyre működő mozgószínház nyílt itt. A bérlő a herceg érkezése előtti napokban szereltetett be a vendéglőben – főszolgabírói engedéllyel – egy villamos filmvetítőt, és megnyitotta az *Apolló mozgószínházat*; a mozit, amit egy művészestély keretében avattak fel.

Nagyon hamar népszerű késő délutáni, esti program lett a „moziba való járás”. Az előadások a nyári fürdőidényben folyamatosak voltak az 1920-as évek-

ben is, Nisky József szervezésében Vas Sándor vendéglőjében. Az állandó mozi megépítése és fenntartása azonban a községnek is érdeke volt. A Keszthelyi Hírek 1926. június 6-i száma tudósított arról, hogy a Rákóczi utca sarkán, a fürdőstánnyal mellett „május 30-án ünnepélyes keretek között megnyílt a hévízi Park-mozgó, melyet Hévíz kulturszükséglete teremtett meg.”

1935-ben aztán épült egy másik „nyári mozi” is ugyanabban az utcában. Amikor dr. Magyar János nagykanizsai mozitulajdonos házat épített a mai Rákóczi utcában, a főépület mögött deszkából egy fedett barakkházat is emelt, ahol nyáron filmeket vetítettek.

A mozi-üzemeknek a II. világháború utáni államosításakor, a megyeváltás után a MAFIRT, majd a MOKÉP irányítása alatt álló Veszprém megyei Moziüzemi Vállalat üzemeltette a hévízi mozit. Vezetője az államosítás után *Rujz Németh Jánosné* a Magyar Kommunista Párt hévízi szervezetének tagja lett.

Az 1950-es években a Rákóczi utca sarkán álló mozit átalakították, „Rózsakert” néven cukrászda lett az épületből. Ezekben az években csak a deszkából készült kertmozi, télen pedig egy keskenyfilm mozi működött a deszka-mozi előtt az utcafronti épületben, majd rövid ideig a Pártházban (ma ez a Hévízi TV épülete). A vetítógép azonban többször volt rossz, mint jó, pótalkatrészt csak nehezen lehetett kapni, így többször napokig nem volt vetítés. 1955 elejére a vetítógép végleg tönkrement, ezzel a téli hónapokra mozi nélkül maradt a község. Néhány üdülőben (Vasas, Postás) volt ugyan vetítés, oda csak a beutaltakat engedték be. Végül 1955 végére oldódott meg a helyzet: az általános iskola vetítógépével heti egy mozielőadást tartottak a helyieknek.

A Rákóczi utca 8. számú ház mögött álló deszka oldalú kertmozi az 50-es évek végére már használhatatlan állapotban volt. A mozihoz tartozó utcafronti kőépületben alul üzlethelyiségek, a felső emeleti részen pedig szobák voltak. Az államosítás után az épület földszinti üzlethelyiségébe gyógyszerár került. A pajtaépülethez hasonló ú. „Park moziban” hosszú huzavona után 1958 nyarán újra megkezdődött a vetítés, de télen ezt a helységet sem lehetett moziként használni.

Az üdülővendégek igényeit is figyelembe véve 1958-1959-ben a mai Fontana Filmszínház helyén épített „téli mozit” a Veszprémi megyei Moziüzemi Vállalat, a neve Alkotmány Filmszínház lett. A 122 fő befogadására alkalmas

mozitermet 1959 októberében adták át. Hétköznap kettő, vasárnap három vetítés volt. A moziban 1960-ban 704 előadást tartottak 92.813 látogatóval, majd csökkent a nézőszám, 1962-ben 765 mozielőadás volt, 69.386 néző előtt. A látogatók számának visszaesését a korszerűtlen nézőtér, valamint a televízió elterjedésével magyarázta a Tanács. Már ekkor megfogalmazódott, hogy elkerülhetetlen a közeljövőben egy „rendes” mozit építeni.

Nyaranként továbbra is működött, és évenként 15-20.000 ember látogatta a régi favázas Park mozit, amit Mészáros József vb-tag szerint „olyan, mint 15 évvel ezelőtt, esetenként még piszkosabb, és tele van szűnyoggal és bolhával.” Végül tűzrendészeti okokból 1964-ben leállították a mozi üzemeltetését. Így próbálták a helybeliek siettetni az Alkotmány Filmszínház felújítását.

A vetített filmek kiválasztása – mint annyi minden más ebben az időben – politikai kérdésnek minősült. A Moziüzemi Vállalat ezirányú munkájáról a hévízi mozigépész *Baráth Ferenc* szólt a legőszintebben a Tanács VB előtt 1962 júliusá-

ban: „Ők nem üzletpolitikát folytatnak, hanem a filmmel nevelni akarnak. A filmet egy filmátvevő bizottság intézi, és amelyik filmet ez a bizottság átvesz, nekünk azt játszani kell. Vannak aztán közönségsikerű filmek, és vannak, amelyek nem azok, és aztán vannak olyanok is, amelyiket minden moziban le kell játszani.”

A statisztikai kimutatások szerint a nyugati filmek látogatottabbak voltak, mint a szocialista országok filmjei. Politikai feladat volt tehát az ifjúsággal megszerettetni a szocialista filmeket, ezért az ifjúsági csoportos látogatások után az iskolában a filmeket szocialista öntudattal ki kellett értékelni. Az egyik évben játszott 172 filmből 40 volt magyar, 55 más szocialista országból való, 74 nyugati, és 5 film jött a fejlődő országokból. 17 volt politikai jellegű, azaz „preferált” film.

A hatvanas években másutt is lehetett nyilvános helyen filmet nézni: az hévíz-egregyiek számára, akik a község központjában lévő moziba nehezen járhattak be, a Moziüzemi Vállalat a helyi kultúrházban üzemelt be egy 16 mm-es filmek vetítésére alkalmas gépet. A fentiek mellett igen népszerű volt a Park mozi bezárása után, a hatvanas évek közepétől folyamatosan működő Szabadtéri Színpad – előbb nyitott, az évtized végétől kezdve zárt gépházzal

